# RETTENS DOM (Første Afdeling)
24. oktober 1991 *

Indhold

Sagsfremstilling ..... II-1095

Retsforhandlinger ..... II-1104

Parternes påstande ..... II-1105

Realiteten ..... II-1106

Retten til kontradiktion ..... II-1107

1. For sent fremsendte dokumenter og nye klagepunkter ..... II-1107

2. Påberåbelse for Retten af dokumenter, der ikke er nævnt i beslutningen ..... II-1108

3. Manglende fremsendelse af referatet af høringerne ..... II-1109

4. Manglende fremsendelse af høringskonsulentens rapport ..... II-1110

Beviset for overtrædelsen ..... II-1113

1. Bevismæssige konstateringer ..... II-1114

I — Perioden fra 1980 til marts 1982 ..... II-1114

A — Den anfægtede retsakt ..... II-1114

B — Parternes anbringender ..... II-1116

C — Rettens vurdering ..... II-1119

II — Perioden fra marts 1982 til november 1983 ..... II-1121

A — Systemet med regelmæssige møder ..... II-1121

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1121

* Processprog: fransk.

b) Parternes anbringender ..... II-1122

c) Rettens vurdering ..... II-1122

B — Prisinitiativerne ..... II-1124

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1124

b) Parternes anbringender ..... II-1128

c) Rettens vurdering ..... II-1131

C — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne ..... II-1135

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1133

b) Parternes anbringender ..... II-1136

c) Rettens vurdering ..... II-1138

D — Mængdemål og kvoter ..... II-1140

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1140

b) Parternes anbringender ..... II-1141

c) Rettens vurdering ..... II-1144

2. Anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1 ..... II-1148

A — Retlig kvalifikation ..... II-1148

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1148

b) Parternes anbringender ..... II-1151

c) Rettens vurdering ..... II-1155

B — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater ..... II-1158

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1158

b) Parternes anbringender ..... II-1159

c) Rettens vurdering ..... II-1159

C — Kollektivt ansvar ..... II-1160

a) Den anfægtede retsakt ..... II-1160

b) Parternes anbringender ..... II-1161

c) Rettens vurdering ..... II-1161

3. Sammenfatning ..... II-1162

Begrundelsen ..... II-1162

1. Utilstrækkelig begrundelse ..... II-1162

2. Selvmodsigende begrundelse ..... II-1163

3. Forkert begrundelse ..... II-1164

Bøden ..... II-1164

1. Overtrædelsens varighed ..... II-1164

2. Overtrædelsens grovhed ..... II-1165

A — Sagsøgerens begrænsede rolle ..... II-1165

B — Kriterierne til udmåling af bøden ikke konkrete ..... II-1166

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkning ..... II-1170

D — Utilstrækkelig begrundelse ..... II-1172

E — Selvmodsigende begrundelse ..... II-1173

F — Lighedsgrundsætningen ..... II-1173

Sagens omkostninger ..... II-1174

I sag T-2/89,

**Petrofina SA,** Bruxelles, ved advokaterne G. Vandersanden og L. Defalque, Bruxelles, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat J. Biver, 8, rue Zithe,

sagsøger,

mod

**Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber** ved ledende juridisk konsulent A. McClellan, som befuldmægtiget, først bistået af L. Gyselen, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, og derefter af advokat N. Coutrelis, Paris, og med valgt adresse i Luxembourg hos R. Hayder, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Centre Wagner, Kirchberg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85 (IV/31.149 — polypropylen, EFT L 230, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af præsidenten, J. L. Cruz Vilaça, og dommerne R. Schintgen, D. A. O. Edward, H. Kirschner og K. Lenaerts,

generaladvokat: B. Vesterdorf
justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling, og efter at parterne har afgivet indlæg under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 10. juli 1991,

afsagt følgende

# Dom

## Sagsfremstilling

1 Nærværende sag vedrører en beslutning fra Kommissionen, der pålagde femten polypropylenproducenter en bøde for overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det produkt, der er genstand for den anfægtede beslutning (herefter benævnt »beslutningen«), er en af de vigtigste termoplastiske polymerer, som sælges »in bulk«. Polypropylen sælges af producenterne til videreforarbejdning og omdannelse til hel- eller halvfabrikata. De største polypropylenproducenter fremstiller over hundrede forskellige produktkvaliteter og dækker således en lang række forskellige anvendelsesformål. De væsentligste grundkvaliteter benævnes rafia, homopolymerisater til sprøjtestøbning, copolymerisater til sprøjtestøbning, slagfaste copolymerisater og folie. De virksomheder, beslutningen er rettet til, er alle førende producenter i den petrokemiske industri.

2 Det vesteuropæiske marked for polypropylen forsynes næsten udelukkende fra produktionsanlæg i Europa. Før 1977 blev markedet dækket af ti producenter, nemlig Montedison (der ændrede navn til Montepolimeri SpA og senere til Montedipe SpA), Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc og Shell International Chemical Company Ltd (kaldet »de fire store«), der tilsammen havde en markedsandel på 64%, Enichem Anic SpA, Italien, Rhône-Poulenc SA, Frankrig, Alcudia, Spanien, Chemische Werke Hüls og BASF AG, begge Tyskland, og Chemie Linz AG, Østrig. Efter udløbet af de patenter, som Montedison var indehaver af, kom der i 1977 syv nye producenter på det vesteuropæiske marked: Amoco og Hercules Chemicals NV i Belgien, ATO Chimie SA og Solvay & Cie SA i Frankrig, SIR i Italien, DSM NV i Nederlandene og Taqsa i Spanien. Den norske producent Saga Petrokjemi AS & Co. påbegyndte sin virksomhed i midten af 1978 og Petrofina SA i 1980. De nytilkomne producenter havde en officiel produktionskapacitet på tilsammen ca. 480 000 ton, hvilket indebar en betydelig forøgelse af produktionskapaciteten i Vesteuropa, der i en årrække ikke kunne opvejes af stigningen i efterspørgslen. Dette medførte en ringe udnyttelse af produktionskapaciteten, men udnyttelsesgraden steg gradvist fra 60% i 1977 til 90% i 1983. Ifølge beslutningen har udbud og efterspørgsel siden 1982 stort set svaret til hinanden. I størstedelen af referenceperioden (1977-1983) blev polypropylenmarkedet imidlertid betragtet som værende præget af enten lav rentabilitet eller betydelige tab, navnlig som følge af høje faste omkostninger og stigningen i prisen på råstoffet polypropylen. Det frem-

går af beslutningen (8. betragtning), at Montepolimeri i 1983 havde en andel på 18% af det europæiske polypropylenmarked, mens Imperial Chemical Industries plc, Shell International Chemical Company Ltd og Hoechst AG hver havde en markedsandel på 11%, Hercules Chemicals NV knap 6%, ATO Chimie SA, BASF AG, DSM NV, Chemische Werke Hüls, Chemie Linz AG, Solvay & Cie SA og Saga Petrokjemi AS & Co. hver mellem 3% og 5% og Petrofina SA ca. 2%. Der foregik en omfattende handel med polypropylen mellem medlemsstaterne, idet hver af de ti EF-producenter solgte produktet i de fleste, om ikke alle, medlemsstater.

3 Sagsøgeren kom først ind på polypropylenmarkedet i 1980 gennem Montefina, som selskabet ejede sammen med Montepolimeri, og indtil marts 1982 havde selskabet ikke selvstændige salgsfunktioner uden for Montefina, som stod for begge moderselskabers markedsføring. På polypropylenmarkedet var selskabet kun en lille producent med en markedsandel på mellem 0,2% og 2,1%.

4 Den 13. og 14. oktober 1983 foretog tjenestemænd fra Kommissionen i medfør af artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i Traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), samtidige kontrolundersøgelser hos følgende virksomheder, der fremstillede og leverede polypropylen til Fællesskabets marked:

— ATO Chimie SA, nu Atochem (herefter benævnt »ATO«)

— BASF AG (herefter benævnt »BASF«)

— DSM NV (herefter benævnt »DSM«)

— Hercules Chemicals NV (herefter benævnt »Hercules«)

— Hoechst AG (herefter benævnt »Hoechst«)

— Chemische Werke Hüls (herefter benævnt »Hüls«)

— Imperial Chemical Industries plc (herefter benævnt »ICI«)

— Montepolimeri SpA, nu Montedipe (herefter benævnt »Monte«)

— Shell International Chemical Company Ltd (herefter benævnt »Shell«)

— Solvay & Cie SA (herefter benævnt »Solvay«)

— BP Chimie (herefter benævnt »BP«).

Der blev ikke foretaget kontrolundersøgelser hos Rhône-Poulenc SA eller Enichem Anic SpA.

5 Efter disse kontrolundersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring om oplysninger, ikke blot over for de anførte virksomheder, men også over for følgende virksomheder:

— Amoco

— Chemie Linz AG (herefter benævnt »Linz«)

— Saga Petrokjemi AS & Co., der nu er en del af Statoil (herefter benævnt »Statoil«)

— Petrofina SA (herefter benævnt »Petrofina«)

— Enichem Anic SpA (herefter benævnt »Anic«).

Linz, der er et østrigsk selskab, anfægtede Kommissionens ret til at anmode herom og nægtede at efterkomme begæringen. Kommissionens tjenestemænd foretog herefter i medfør af artikel 14, stk. 2, i forordning nr. 17 kontrolundersøgelser hos Anic og hos Saga's britiske datterselskab, Saga Petrochemicals UK Ltd, samt hos Linz' salgsagenter i Det Forenede Kongerige og Tyskland. Der blev ikke over for Rhône-Poulenc fremsat begæring om oplysninger.

6 Kommissionen konkluderede på grundlag af de oplysninger, der blev tilvejebragt i forbindelse med kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger, at de pågældende producenter fra 1977 til 1983 ved en række prisinitiativer i strid med EØF-Traktatens artikel 85 regelmæssigt havde fastsat målpriser og udviklet et system med årlig kontrol af salgsmængder med henblik på at fordele det til rådighed værende marked ud fra aftalte mængder eller procentsatser. Kommissionen besluttede derfor den 30. april 1984 at iværksætte en procedure i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17, og i maj 1984 fremsendte den en skriftlig meddelelse om klagepunkterne til de nævnte virksomheder med undtagelse af Anic og Rhône-Poulenc. Alle de virksomheder, meddelelsen var rettet til, svarede skriftligt.

7 Den 24. oktober 1984 mødtes den af Kommissionen udpegede høringskonsulent med de juridiske rådgivere for de virksomheder, som havde modtaget meddelelsen om klagepunkter, for at aftale den nærmere procedure for den høring, der skulle finde sted som led i den administrative procedure. Høringen skulle påbegyndes den 12. november 1984. Under dette møde meddelte Kommissionen endvidere, at den under henvisning til den argumentation, virksomhederne havde fremført i deres svar på meddelelsen om klagepunkter, straks ville fremsende yderligere bevismateriale vedrørende iværksættelsen af prisinitiativerne som supplement til det bevismateriale, som de allerede var i besiddelse af. Kommissionen fremsendte således den 31. oktober 1984 til virksomhedernes juridiske rådgivere en række dokumenter med kopi af prisinstrukser, som producenterne havde meddelt deres salgskontorer, og tabeller, som gengav dokumenternes indhold. Af hensyn til beskyttelsen af forretningshemmeligheder fastsatte Kommissionen visse betingelser for fremsendelsen af disse dokumenter. Navnlig måtte virksomhedernes salgsafdelinger ikke gøres bekendt med dokumenterne. Advokaterne for flere af virksomhederne afslog imidlertid at efterkomme betingelserne og tilbagesendte dokumenterne inden høringen.

8 På baggrund af de oplysninger, der var fremkommet i de skriftlige svar på meddelelsen om klagepunkter, besluttede Kommissionen at udvide proceduren til også at omfatte Anic og Rhône-Poulenc. Der blev derfor den 25. oktober 1984 til selskaberne fremsendt en meddelelse om klagepunkter svarende til den meddelelse, der var fremsendt til de øvrige femten virksomheder.

9 Den første høringsrunde fandt sted fra den 12. til den 20. november 1984, hvorunder alle virksomheder blev hørt med undtagelse af Shell (der havde nægtet at deltage i enhver høring), Anic, ICI og Rhône-Poulenc (som fandt, at de ikke havde været i stand til at forberede sagen).

10 Under høringen afslog flere virksomheder at tage stilling til de punkter, der var rejst i de dokumenter, som var fremsendt til dem den 31. oktober 1984. De gjorde i denne forbindelse gældende, at Kommissionen væsentligt havde ændret sin argumentation, og at de i hvert fald burde have lejlighed til at fremsætte skriftlige bemærkninger. Andre virksomheder hævdede, at de ikke havde haft tilstrækkelig tid til at gennemgå dokumenterne før høringen. Advokaterne for BASF, DSM, Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Monte, Petrofina og Solvay fremsendte en fælles skrivelse herom til Kommissionen den 28. november 1984. Hüls meddelte ved skrivelse af 4. december 1984, at selskabet tilsluttede sig dette synspunkt.

11 Kommissionen fremsendte derfor den 29. marts 1985 en ny række dokumenter, der omfattede prisinstrukser, som virksomhederne havde givet til deres salgskontorer, vedlagt tabeller vedrørende priserne, samt et sammendrag af beviserne vedrørende hvert af de prisinitiativer, med hensyn til hvilke Kommissionen havde dokumenter. Kommissionen opfordrede virksomhederne til at svare herpå, dels skriftligt, dels under en ny høringsrunde, og meddelte, at den frafaldt de betingelser, der var fastsat i første omgang, vedrørende overgivelse af dokumenterne til salgsafdelingerne.

12 Kommissionen svarede ved en anden skrivelse af samme dato på de af advokaterne fremførte argumenter, hvorefter den ikke have givet en præcis, retlig definition af det påståede kartel i overensstemmelse med Traktatens artikel 85, stk. 1, og den opfordrede virksomhederne til at fremkomme med deres skriftlige og mundtlige bemærkninger.

13 Der fandt en ny høringsrunde sted den 8. til den 11. juli 1985 og den 25. juli 1985. Anic, ICI og Rhône-Poulenc fremsatte her deres bemærkninger, og de andre virksomheder (med undtagelse af Shell) kommenterede de punkter, der var rejst i Kommissionens to skrivelser af 29. marts 1985.

14 Udkast til referat af høringerne med den nødvendige dokumentation blev fremsendt til medlemmerne af Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål (herefter benævnt »Det Rådgivende Udvalg«) den 19. november 1985 og til virksomhederne den 25. november 1985. Det Rådgivende Udvalg vedtog sin udtalelse ved det 170. møde den 5.-6. december 1985.

15 På grundlag af denne procedure vedtog Kommissionen den 23. april 1986 den anfægtede beslutning, der lyder således:

»*Artikel 1*

Anic SpA, ATO Chimie SA (nu Atochem), BASF AG, DSM NV, Hercules Chemicals NV, Hoechst AG, Chemische Werke Hüls (nu Hüls AG), ICI plc, Chemische Werke Linz, Montepolimeri SpA (nu Montedipe), Petrofina SA, Rhône-Poulenc SA, Shell International Chemical Company Ltd, Solvay & Cie og Saga Petrokjemi AS & Co. (tilhører nu Statoil) har overtrådt EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, ved:

— for Anic's vedkommende, fra omkring november 1977 eller 1978 og til sent i 1982 eller begyndelsen af 1983,

— for Rhône-Poulenc's vedkommende, fra omkring november 1977 og til udgangen af 1980,

— for Petrofina's vedkommende, fra 1980 og mindst til november 1983,

— for Hoechst's, ICI's, Montepolimeri's og Shell's vedkommende, fra omkring midten af 1977 og mindst til november 1983,

— for Hercules', Linz', Saga's og Solvay's vedkommende, fra omkring november 1977 og mindst til november 1983,

— for ATO's vedkommende, senest fra 1978 og mindst til november 1983,

— for BASF's, DSM's og Hüls' vedkommende, fra et tidspunkt mellem 1977 og 1979 og mindst til november 1983,

at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der havde sin oprindelse i 1977, og hvorved de producenter, der leverer polypropylen på Fællesskabets område:

a) kontaktede hinanden og regelmæssigt (fra begyndelsen af 1981 to gange om måneden) mødtes på en række hemmelige møder for at drøfte og fastlægge deres forretningspolitik

b) fra tid til anden fastsatte 'målpriser' (eller minimumspriser) for salg af produktet i hver af EF's medlemsstater

c) vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at lette iværksættelsen af sådanne målpriser, omfattende (hovedsagelig) midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om deres leverancer, afholdelse af lokale møder og fra udgangen af 1982 et 'kundeledelsessystem' med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder

d) indførte samtidige prisforhøjelser for at virkeliggøre disse mål

e) delte markedet ved at tildele hver producent et årligt salgsmål eller en årlig 'kvote' (1979, 1980 og i det mindste en del af 1983) eller, i mangel af en endelig aftale for hele året, krævede, at producenterne begrænsede deres salg i hver måned på basis af salget i en foregående periode (1981, 1982).

*Artikel 2*

De i artikel 1 nævnte virksomheder skal omgående bringe den nævnte overtrædelse til ophør (såfremt dette ikke allerede er tilfældet) og skal for fremtiden afstå fra enhver aftale eller samordnet praksis med samme eller tilsvarende mål eller virkning, herunder enhver udveksling af oplysninger af en art, der normalt betragtes som forretningshemmeligheder, hvorved deltagerne direkte eller indirekte informeres om andre individuelle producenters produktion, leverancer, lagre, salgspriser, omkostninger eller investeringer, eller hvorved de kunne overvåge tilslutning til udtrykkelige eller stiltiende aftaler eller samordninger vedrørende priser eller markedsdeling i EF. Enhver udveksling af generelle oplysninger, som producenterne måtte deltage i (f.eks. via Fides), skal være udformet således, at der ikke meddeles oplysninger, hvoraf individuelle producenters adfærd kan udledes, og navnlig skal virksomhederne afstå fra indbyrdes at udveksle enhver yderligere oplysning af relevans for konkurrencen, der ikke er omfattet af den generelle informationsudvekslingsordning.

*Artikel 3*

For den i artikel 1 fastslåede overtrædelse pålægges nedenstående virksomheder følgende bøder:

i) Anic SpA, en bøde på 750 000 ECU, eller 1 103 692 500 LIT

ii) Atochem, en bøde på 1 750 000 ECU, eller 11 973 325 FF

iii) BASF AG, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 5 362 225 DM

iv) DSM NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 6 657 640 HFL

v) Hercules Chemicals NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 120 569 620 BFR

vi) Hoechst AG, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 19 304 010 DM

vii) Hüls AG, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 5 898 447,50 DM

viii) ICI plc, en bøde på 10 000 000 ECU, eller 6 447 970 UKL

ix) Chemische Werke Linz, en bøde på 1 000 000 ECU, eller 1 471 590 000 LIT

x) Montedipe, en bøde på 11 000 000 ECU, eller 16 187 490 000 LIT

xi) Petrofina SA, en bøde på 600 000 ECU, eller 26 306 100 BFR

xii) Rhône-Poulenc SA, en bøde på 500 000 ECU, eller 3 420 950 FF

xiii) Shell International Chemical Company Ltd, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 5 803 173 UKL

xiv) Solvay & Cie, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 109 608 750 BFR

xv) Statoil, Den Norske Stats Oljeselskab AS (der har overtaget Saga Petrokjemi), en bøde på 1 000 000 ECU, eller 644 797 UKL.

*Artikel 4 og 5*

*(udelades)*«.

16 Den 8. juli 1986 blev det endelige referat af høringerne med de af virksomhederne ønskede rettelser, tilføjelser og udeladelser fremsendt til disse.

## Retsforhandlinger

17 Sagsøgeren har herefter ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 23. juli 1986 anlagt nærværende sag med påstand om annullation af beslutningen. Tretten af de fjorten andre virksomheder, beslutningen var rettet til, har ligeledes anlagt annullationssøgsmål (sagerne T-1/89, T-3/89, T-4/89 og T-6/89 — T-15/89).

18 Den skriftlige forhandling har i det hele fundet sted for Domstolen.

19 Domstolen har ved kendelse af 15. november 1989 hjemvist denne sag og de tretten andre sager til Retten, jf. artikel 14 i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 om oprettelse af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (herefter benævnt »Rådets afgørelse af 24. oktober 1988«).

20 Rettens præsident har i henhold til afgørelsens artikel 2, stk. 3, udpeget en generaladvokat.

21 Rettens justitssekretær anmodede ved skrivelse af 3. maj 1990 parterne om at deltage i et uformelt møde med henblik på at tilrettelægge den mundtlige forhandling. Dette møde fandt sted den 28. juni 1990.

22 Ved skrivelse af 9. juli 1990 anmodede Rettens justitssekretær parterne om at fremkomme med deres bemærkninger til, at sagerne T-1/89 — T-4/89 og T-6/89 — T-15/89 eventuelt blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Ingen af parterne gjorde indsigelse herimod.

23 Retten har herefter ved kendelse af 25. september 1990 besluttet at forene de nævnte sager med henblik på den mundtlige forhandling, idet disse har forbindelse med hinanden, jf. artikel 43 i Domstolens procesreglement, der i henhold til artikel

11, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Retten.

24 Retten har ved kendelse af 15. november 1990 truffet afgørelse vedrørende de anmodninger om fortrolig behandling, der var indgivet af sagsøgerne i sagerne T-2/89, T-3/89, T-9/89, T-11/89, T-12/89 og T-13/89, og har delvis imødekommet disse.

25 Parterne har ved skrivelser indleveret til Rettens Justitskontor i perioden fra den 9. oktober til den 29. november 1990 besvaret de spørgsmål, som Retten havde stillet ved justitssekretærens skrivelser af 19. juli.

26 På grundlag af svarene på spørgsmålene og den refererende dommers rapport har Retten efter at have hørt generaladvokaten besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.

27 Parterne har afgivet indlæg og besvaret Rettens spørgsmål under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990.

28 Generaladvokaten fremsatte forslag til afgørelse i retsmødet den 10. juli 1991.

**Parternes påstande**

29 Sagsøgeren, Petrofina SA, har nedlagt følgende påstande:

1) Principalt annulleres Kommissionens beslutning af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85 (IV/31.149 — polypropylen).

2) Subsidiært nedsættes den bøde på 600 000 ECU, der er pålagt sagsøgeren.

3) Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Sagsøgte, Kommissionen, har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

**Realiteten**

30 Retten skal først undersøge sagsøgerens anbringender om, at der er sket tilsidesættelse af retten til kontradiktion, (1) da Kommissionen har fremsendt dokumenter for sent og ikke i meddelelsen om klagepunkter har angivet alle de klagepunkter, der er nævnt i beslutningen, (2) da Kommissionen for Retten har påberåbt sig dokumenter, der ikke er nævnt i beslutningen, (3) da det endelige referat af høringerne ikke er fremsendt til Kommissionens og Det Rådgivende Udvalgs medlemmer, og (4) da sagsøgeren ikke har modtaget rapporten fra høringskonsulenten. Retten skal dernæst behandle anbringenderne vedrørende beviset for overtrædelsen. Disse vedrører dels (1) Kommissionens bevismæssige konstateringer, dels (2) anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder. Det gøres herved gældende, (A) at Kommissionen ikke har kvalificeret overtrædelsen korrekt, (B) at den ikke har vurderet virkningerne på handelen mellem medlemsstater korrekt, og (C) at den har pålagt sagsøgeren et kollektivt ansvar. For det tredje skal Retten behandle anbringenderne vedrørende beslutningens begrundelse, hvorved det gøres gældende, at begrundelsen er (1) utilstrækkelig, (2) selvmodsigende og (3) forkert, og for det fjerde anbringenderne vedrørende fastsættelsen af bøden, der hævdes ikke at være passende under hensyn til den påståede overtrædelses (1) varighed og (2) grovhed.

## Retten til kontradiktion

1. *For sent fremsendte dokumenter og nye klagepunkter*

31 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen til virksomhederne har fremsendt en række tabeller og nye dokumenter som bilag til en skrivelse af 31. oktober 1984, dvs. mindre end to uger før første høringsrunde, uden at overholde de betingelser, der er fastsat i artikel 4 i Kommissionens forordning nr. 99/63/EØF af 25. juli 1963 om udtalelser i henhold til artikel 19, stk. 1 og 2, i Rådets forordning nr. 17 (EFT 1963-1964, s. 42, herefter benævnt »forordning nr. 99/63«). Petrofina var derfor ikke i stand til at varetage sine interesser, så meget mere som Kommissionen havde forbudt virksomhedernes salgsafdelinger at få kendskab til dokumenterne.

32 Endvidere har sagsøgeren anført, at det var i strid med princippet om, at meddelelsen om klagepunkter skal indeholde alle de forhold, der gøres gældende mod de berørte virksomheder, da der ellers skal indledes en ny procedure, samt med artikel 2, stk. 4, og artikel 4 i forordning nr. 99/63, at Kommissionen fremsendte skrivelser med nye forhold og med en ny argumentation på et tidspunkt, hvor virksomhederne allerede havde besvaret meddelelsen om klagepunkter.

33 Kommissionen har anført, at formålet med de omtalte skrivelser alene var at fuldstændiggøre Kommissionens faktiske og retlige argumentation og ikke at fremkomme med nye klagepunkter. Selv om der havde været tale om en egentlig ændring af klagepunkterne, ville proceduren ikke af denne grund være behæftet med en fejl, idet virksomhederne blev opfordret til at fremkomme med deres bemærkninger inden for en rimelig frist. Den anden høringsrunde fandt først sted flere måneder senere, og Kommissionen frafaldt begrænsningerne med hensyn til overgivelse af dokumenterne til salgsafdelingerne.

34 Retten kan ikke tiltræde den første del af dette anbringende med hensyn til de faktiske omstændigheder, idet Kommissionen efter kritik fra sagsøgeren og andre producenter gennemførte en ny høringsrunde fra den 8. til den 11. juli 1985 og den 25. juli 1985. Dette skete, efter at Kommissionen ved skrivelser af 29. marts 1985 på ny havde meddelt virksomhederne, hvilket bevismateriale den var i besiddelse af, og efter at den ved samme skrivelse havde frafaldet begrænsningerne med hensyn til overgivelse af dette materiale til salgsafdelingerne.

35 For så vidt angår anden del af dette klagepunkt, henvises til, at sagsøgeren i skrivelse af 29. maj 1985 i besvarelse af Kommissionens skrivelser af 29. marts 1985 anførte, at »det således er rimeligt og logisk at gå ud fra, at der med Kommissionens skrivelser af 29. marts 1985 — der fremkommer efter en procedure, hvorunder alle forhold i denne sag er kommet frem — er foretaget en afgrænsning af sagens videre forløb, både med hensyn til klagepunkterne og de retlige anbringender«, uden at gøre gældende, at skrivelserne af 29. marts 1985 indeholdt nye klagepunkter, der nødvendiggjorde en ny procedure.

36 Endvidere har sagsøgeren ikke for Retten angivet, på hvilken måde skrivelserne indeholder nye klagepunkter, selv om selskabet i replikken har anført, at Kommissionen i skrivelserne af 29. marts 1985 koncentrerede sin argumentation om det forhold, at der forelå en eller flere aftaler i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, uden dog at udelukke, at nogle af betingelserne for, at der foreligger en samordnet praksis, var opfyldt. Det bemærkes hertil, at Kommissionen allerede havde foretaget denne dobbelte kvalifikation i den generelle del af meddelelsen om klagepunkter til sagsøgeren (jf. navnlig punkt 127 og 138).

37 Anbringendet må derfor forkastes.

2. *Påberåbelse for Retten af dokumenter, der ikke er nævnt i beslutningen*

38 Sagsøgeren har i replikken anført, at Kommissionen tilsidesætter retten til kontradiktion, når den først i svarskriftet henviser til og over for sagsøgeren under nærværende sag påberåber sig nogle bilag fra tredjemand og et telex fra Petrofina af 11. marts 1982, der var vedlagt meddelelsen om klagepunkter, men ikke nævnt i beslutningen. Petrofina gik derfor ud fra, at Kommissionen havde ladet sig overbevise af de forklaringer, som sagsøgeren var fremkommet med under den administrative procedure.

39 Det bemærkes, at selv om det i beslutningen skal omtales, hvilke beviser Kommissionen har fundet afgørende, er det ikke nødvendigt, at den udtømmende opregner alt det bevismateriale, den er i besiddelse af, men den kan henvise samlet hertil.

Beslutningen kan under ingen omstændigheder indeholde nye klagepunkter, der ikke er nævnt i de meddelelser om klagepunkter, som er fremsendt til sagsøgeren, eller nyt bevismateriale, der ikke er omtalt i meddelelserne om klagepunkter eller vedlagt disse. Det er imidlertid ikke i denne sag gjort gældende, at beslutningen indeholder nye klagepunkter eller bygger på nye beviser, eller at de beviser, Kommissionen fandt afgørende, ikke er nævnt heri. Hvad særlig angår telexet af 11. marts 1982, bemærkes alene, at det forhold, at det ikke er omtalt i beslutningen, ikke indebærer, at Kommissionen ikke har anvendt det som bevis, idet de klagepunkter, som telexet er påberåbt til støtte for under den administrative procedure, er fastholdt i beslutningen.

40 Anbringendet må derfor forkastes.

3. *Manglende fremsendelse af referatet af høringerne*

41 Sagsøgeren har anført, at Kommissionens og Det Rådgivende Udvalgs medlemmer traf afgørelse uden at have det endelige referat af de høringer, der fandt sted for Kommissionen, selv om der i referatet omtales forhold, som er meget vigtige for Petrofina. Endvidere fik Det Rådgivende Udvalgs medlemmer først det foreløbige referat af høringerne en uge før, de afgav deres udtalelse.

42 Kommissionen har anført, at forordning nr. 99/63 ikke indeholder regler om, hvilke instanser det foreløbige eller endelige referat af høringerne skal fremsendes til. Under alle omstændigheder kunne Kommissionens og Det Rådgivende Udvalgs medlemmer træffe afgørelse med fuldt kendskab til sagen, således at beslutningen ikke havde været anderledes, selv om de påståede sagsbehandlingsfejl ikke havde foreligget (Domstolens dom af 10.7.1980, sag 30/78, Distillers Company mod Kommissionen, Sml. s. 2229, præmis 26). Det Rådgivende Udvalg havde ganske vist kun det foreløbige referat, men medlemsstaternes myndigheder havde mulighed for at deltage i høringerne, hvilket de i denne sag også gjorde for de flestes vedkommende. Endvidere har Kommissionen understreget, at Petrofina ikke har gjort gældende, at det foreløbige referat ikke gengiver høringerne loyalt og korrekt. Hvad angår Kommissionens medlemmer, havde de ikke kun det foreløbige referat, men også virksomhedernes bemærkninger hertil.

43 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det forhold, at det referat af høringen, der fremsendes til Det Rådgivende Udvalg og Kommissionen, er foreløbigt, kun er en sagsbehandlingsfejl, der kan medføre, at den beslutning, der træffes ved afslutningen af den pågældende procedure, er ugyldig, såfremt dokumentet er affattet på en sådan måde, at adressaterne kan blive vildledt på et afgørende punkt (dom af 15.7.1970, sag 44/69, Buchler mod Kommissionen, Sml. s. 151, præmis 17).

44 For så vidt angår det referat, der er fremsendt til Kommissionen, bemærkes, at denne sammen med det foreløbige referat modtog virksomhedernes bemærkninger hertil, og det må således antages, at Kommissionens medlemmer var orienteret om alle væsentlige forhold, inden de traf afgørelse.

45 Med hensyn til det foreløbige referat, der er fremsendt til Det Rådgivende Udvalg, bemærkes, at sagsøgeren ikke har angivet, på hvilke punkter dette referat ikke loyalt og korrekt gengiver høringerne, og det er således ikke bevist, at det pågældende dokument er affattet på en sådan måde, at Det Rådgivende Udvalgs medlemmer kunne blive vildledt på et afgørende punkt.

46 Endvidere bemærkes, at sagsøgeren heller ikke har angivet, hvorfor den frist på en uge, som Det Rådgivende Udvalgs medlemmer havde til at gennemgå det foreløbige referat, ikke var tilstrækkelig, eller hvorledes de af denne grund skulle være vildledt på et afgørende punkt.

47 Anbringendet må derfor forkastes.

4. *Manglende fremsendelse af høringskonsulentens rapport*

48 Sagsøgeren har anført, at høringskonsulentens rapport skulle være tilstillet Kommissionens og Det Rådgivende Udvalgs medlemmer. De berørte virksomheder burde have haft lejlighed til at få kendskab til og kommentere rapporten. Ifølge

sagsøgeren er der tale om en betingelse, der er ufravigelig af hensyn til høringskonsulentens uafhængighed og konstruktive medvirken.

49 Kommissionen har henvist til, hvad der er høringskonsulentens rolle og opgaver, og har på grundlag heraf anført, at denne medvirker under Kommissionens interne beslutningsproces med det formål at sikre, at den er fuldt orienteret om alle forhold i sagen. Såfremt rapporten fremsendes til virksomhederne, vil det skade høringskonsulentens uafhængighed og konstruktive medvirken. Det er overladt til det kommissionsmedlem, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, at skønne, om rapporten skal fremsendes til Kommissionen, idet han på høringskonsulentens anmodning kan vedlægge dennes udtalelse som bilag til det udkast til beslutning, der forelægges Kommissionen. Kommissionen er af den opfattelse, at det er unødvendigt at fremsende rapporten til Det Rådgivende Udvalgs medlemmer.

50 Det bemærkes indledningsvis, at de relevante bestemmelser om høringskonsulentens mandat, der er medtaget som bilag til Den Trettende Beretning om Konkurrencepolitikken, lyder således:

»*Artikel 2*

Høringskonsulenten har til opgave at sikre, at høringen afvikles korrekt, og derigennem at bidrage til, at høringen og den eventuelle efterfølgende beslutning får en objektiv karakter. Han skal især sørge for, at der ved udarbejdelsen af udkastene til Kommissionens beslutninger på konkurrenceområdet tages behørigt hensyn til alle relevante faktiske omstændigheder, hvad enten disse er til fordel eller ugunst for de pågældende. Han skal ved udøvelsen af sine funktioner sørge for, at retten til at varetage sit forsvar bliver respekteret, idet han dog samtidig skal tage hensyn til kravet om, at konkurrencereglerne anvendes effektivt og i overensstemmelse med gældende forordninger og de af Domstolen fastslåede principper.

*Artikel 5*

Høringskonsulenten underretter generaldirektøren for konkurrence om høringens forløb og om de konklusioner, han drager af høringen. Han fremsætter sine bemærkninger om procedurens videre forløb. Disse bemærkninger kan vedrøre nød-

vendigheden af at indhente yderligere oplysninger, frafaldelse af visse klagepunkter eller meddelelse af yderligere klagepunkter.

*Artikel 6*

Høringskonsulenten kan, hvis han anser det for hensigtsmæssigt, under udøvelsen af de i artikel 2 ovenfor fastlagte funktioner fremsætte sine bemærkninger direkte til det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, når det pågældende kommissionsmedlem får forelagt det foreløbige udkast til beslutning, som er bestemt til forelæggelse for Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål.

*Artikel 7*

Efter omstændighederne kan det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, på høringskonsulentens anmodning beslutte at vedlægge dennes endelige udtalelse som bilag til det udkast til beslutning, som forelægges Kommissionen, således at det sikres, at denne er fuldt ud orienteret om samtlige en individuel sags elementer, når den som besluttende myndighed tager stilling til denne sag.«

51 Det fremgår af ordlyden af høringskonsulentens mandat, at hans rapport ikke nødvendigvis skal fremsendes til Det Rådgivende Udvalg eller Kommissionen. Der findes således ikke bestemmelser om fremsendelse af rapporten til Det Rådgivende Udvalg. Høringskonsulenten skal ganske vist underrette generaldirektøren for konkurrence (artikel 5), og han kan, hvis han anser det for hensigtsmæssigt, fremsætte sine bemærkninger direkte til det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde (artikel 6). Endvidere kan kommissionsmedlemmet på høringskonsulentens anmodning vedlægge dennes endelige udtalelse som bilag til det udkast til beslutning, der forelægges Kommissionen (artikel 7). Der findes imidlertid ikke bestemmelser, hvorefter høringskonsulenten, generaldirektøren for konkurrence eller det kommissionsmedlem, som har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, er forpligtet til at fremsende høringskonsulentens rapport til Kommissionen.

52 Sagsøgeren kan derfor ikke påberåbe sig, at høringskonsulentens rapport ikke er fremsendt til Det Rådgivende Udvalg og Kommissionens medlemmer.

53 Endvidere bemærkes det, at retten til kontradiktion ikke indebærer, at virksomheder, som er omfattet af en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, har krav på at kommentere høringskonsulentens rapport, der er et rent internt dokument i Kommissionen. Domstolen har i denne forbindelse udtalt, at rapporten kun er vejledende for Kommissionen, der ikke er forpligtet til at rette sig efter denne, og rapporten derfor ikke har en sådan betydning, at Fællesskabets retsinstanser skal tage hensyn til denne ved udøvelsen af deres kontrolfunktion (kendelse af 11.12.1986, sag 212/86 R, ICI mod Kommissionen, grund 5-8, ikke trykt i Samling af Afgørelser). Reglerne om kontradiktion er således iagttaget i tilstrækkeligt omfang, når de forskellige instanser, der medvirker ved udarbejdelsen af den endelige beslutning, korrekt er blevet orienteret om virksomhedernes argumentation i deres svar på de klagepunkter, Kommissionen har meddelt dem, og på det bevismateriale, Kommissionen har påberåbt sig til støtte for klagepunkterne (Domstolens dom af 9.11.1983, sag 322/81, Michelin mod Kommissionen, Sml. s. 3461, præmis 7).

54 Det understreges i denne forbindelse, at formålet med høringskonsulentens rapport ikke er at supplere eller korrigere virksomhedernes argumentation, at fremsætte nye klagepunkter eller fremkomme med nyt bevismateriale mod dem.

55 Virksomhederne kan således ikke efter reglerne om kontradiktion kræve høringskonsulentens rapport udleveret med henblik på at kommentere denne (jf. Domstolens dom af 17.1.1984, sag 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 25).

56 Anbringendet må derfor forkastes.

**Beviset for overtrædelsen**

57 Det anføres i beslutningen (80. betragtning, første afsnit), at de polypropylenproducenter, der leverede til EF, fra 1977 deltog i et kompleks af planer, ordninger og foranstaltninger, der blev vedtaget inden for rammerne af et system med regelmæssige møder og løbende kontakter. Det tilføjes (80. betragtning, andet afsnit), at

producenternes overordnede plan var at mødes og nå til enighed i konkrete anliggender.

58 Det må derfor først undersøges, om Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis, dels (I) for perioden fra 1980 til marts 1982, dels (II) for perioden fra marts 1982 til november 1983, med hensyn til (A) systemet med regelmæssige møder, (B) prisinitiativerne, (C) de foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, og (D) fastsættelsen af mængdemål og kvoter. Der skal herved (a) tages hensyn til beslutningen og (b) parternes anbringender, før (c) disse vurderes. Endelig må Retten efterprøve anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder.

1. *Bevismæssige konstateringer*

I — Perioden fra 1980 til marts 1982

A — Den anfægtede retsakt

59 Det anføres i beslutningen (105. betragtning, tredje afsnit), at Petrofina først kom ind på markedet i 1980 (via Montefina), og selv om selskabets repræsentant først begyndte at deltage fast i møderne i marts 1982 (dets udtalelser herom er noget usikre), deltog selskabet i kvoteordningerne fra 1980.

60 Det anføres dog i beslutningen (33. betragtning), at Petrofina deltog i to møder i januar 1981, hvorunder det viste sig nødvendigt at gennemføre en prisforhøjelse, der i december 1980 var besluttet til den 1. februar 1981, på basis af en rafia-pris på 1,75 DM / kg i to trin: Målet var fortsat 1,75 DM / kg for februar, og fra den 1. marts skulle målet »uden undtagelse« forhøjes til 2,00 DM / kg. Der blev udarbejdet en tabel i seks nationale valutaer med målpriser på de seks vigtigste polypropylenkvaliteter. Tabellen skulle træde i kraft den 1. februar og den 1. marts 1981.

61 Petrofina havde indtil marts 1982 ingen særskilte salgsfunktioner uden for Montefina. Indtil da afsatte Montefina produktionen fra Feluy-anlægget, der tilhørte dette selskab, på vegne af begge moderselskaber, Montepolimeri og Fina. Ved beregningen af kvoterne fik hvert moderselskab imidlertid normalt tildelt en særskilt andel i denne periode. Petrofina var således selvstændig deltager i kvoteordningerne fra 1980. Også selv om dette ikke var tilfældet, må Petrofina stadig være delvis ansvarlig for Montefina's deltagelse i kartellet indtil marts 1982 (beslutningen, 102. betragtning, tredje afsnit; jf. også 78. betragtning, femte og ottende afsnit).

62 I slutningen af februar 1980 blev producenterne enige om mål — igen udtrykt i ton — for 1980 på basis af et anslået årligt marked på 1 390 000 ton. Ifølge beslutningen (55. betragtning) blev der hos ATO og ICI fundet en række tabeller med de »fastsatte mål« for hver producent for 1980. Det oprindelige overslag på 1 390 000 ton viste sig at være for optimistisk. Hver producents kvote måtte derfor reduceres, så kvoterne kom til at stemme overens med et samlet forbrug i 1980 på kun 1 200 000 ton. Bortset fra ICI og DSM svarede producenternes faktiske salg i det væsentlige til deres mål.

63 Det anføres i beslutningen (56. betragtning), at markedsdelingen for 1981 var genstand for lange og komplicerede forhandlinger. Ved møderne i januar 1981 enedes man om, at hver producent som en midlertidig foranstaltning med det formål at lette iværksættelsen af prisinitiativet for februar til marts skulle begrænse sit månedlige salg til $^1/_{12}$ af 85% af 1980-målet. Med henblik på at få fastlagt en mere permanent ordning oplyste hver producent på møderne, hvilken mængde han håbede at kunne sælge i løbet af 1981. Sammenlagt var disse »ønskede mængder« imidlertid langt større end den forventede efterspørgsel. Trods flere kompromisforslag fra Shell og ICI blev der ikke opnået enighed om en endelig kvoteaftale for 1981. Som en nødløsning gik producenterne ud fra den enkelte producents kvote i det foregående år som teoretisk grundlag og indberettede deres faktiske salg i hver måned på møderne. Det faktiske salg blev således kontrolleret på grundlag af en teoretisk opdeling af det disponible marked, der var baseret på 1980-kvoterne (57. betragtning til beslutningen).

B — Parternes anbringender

64 Sagsøgeren har indledningsvis anført, at selskabet først deltog i nogle af de omhandlede møder fra maj 1982.

65 Dernæst har sagsøgeren anført, at Kommissionen ikke har fremlagt noget bevis for, at selskabet deltog i fastsættelsen af målpriser, men at Kommissionen i et svar på et spørgsmål fra Retten har måttet erkende, at Petrofina ikke deltog i møderne i januar 1981.

66 Endelig har sagsøgeren anført, at selskabet aldrig har deltaget i fastsættelsen af kvoter, og at det forhold, at selskabets navn er nævnt i en række tabeller, der blev fundet hos ICI og ATO (bilag 55-61 til den generelle del af meddelelsen om klagepunkter, herefter benævnt »bilag til den generelle meddelelse«), og hvori der for hver virksomhed er angivet oplysninger om omsætning og »targets« for 1980 og 1981, ikke er tilstrækkeligt bevis for, at selskabet deltog i et kartel. Hertil kommer, at tallene i Kommissionens tabeller er behæftet med væsentlige fejl med hensyn til selskabets omsætning og faktiske kapacitet, hvilket viser, at det ikke selv har givet disse oplysninger.

67 Kommissionen har henvist til, at den i beslutningen (105. betragtning, tredje afsnit) har anført, at Petrofina's stilling i forhold til i møderne naturligt er noget usikker før marts 1982, idet selskabets salg af polypropylen på dette tidspunkt foregik gennem Montefina, der var Petrofina's og Monte's fælles salgsselskab. Kommissionen har tilføjet, at selv om det ikke er sikkert, at Petrofina var særskilt repræsenteret på møderne før marts 1982, synes det forhold, at selskabet i udkastene til markedsdeling generelt er adskilt fra Monte, at vise, at det deltog i kartellet fra 1980.

68 Kommissionen har således gjort gældende, at sagsøgerens deltagelse i kartellet i den omhandlede periode følger af, at det i denne periode deltog i kvoteordningen.

69 Kommissionen har i denne forbindelse anført, at det forhold, at sagsøgerens navn er nævnt i de forskellige tabeller vedrørende tildeling af kvoter for 1980 og 1981, viser, at selskabet deltog i kvoteordningen.

70 Med hensyn til 1980 drejer det sig for det første om en tabel af 26. februar 1980 med overskriften »Polypropylene — Sales target 1980 (kt)«, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse). I denne tabel sammenlignes for alle de vesteuropæiske producenter »1980 target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed targets 1980«. Kommissionen har i retsmødet anført, at det fremgår af en henvisning i tabellen til en ændring fra Petrofina (»Based on 1979 + Petrofina adjust«), at selskabet deltog i udarbejdelsen af denne. Den kvote, der i tabellen er tildelt Petrofina, svarer til den, som fremgår af en anden tabel af 8. oktober 1980 fra ICI (bilag 57 til den generelle meddelelse), hvori der for alle de vesteuropæiske producenter er en sammenligning mellem »1980 Nameplate Capacity« og »1980 Quota«.

71 Hvad angår 1981, drejer det sig dels om en tabel af 9. oktober 1980 fra ICI (bilag 58 til den generelle meddelelse), hvori der for alle de vesteuropæiske producenter er en sammenligning vedrørende 1980 af »effective capacity«, »aspirations«, »market shares«, »hence actuals« og »hence loading« i procent af »effective capacity« og vedrørende 1981 af »effective capacity«, »market share proposal ICI 1981«, »1981 sales at 1980 loading of 1981 cap.«, »tonnages of 1980 share«, »Pro-rated to 1981 Market«. ICI har i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) vedrørende denne tabel oplyst følgende:

»the document was prepared within ICI as an internal working document in order to make an estimate of the volume 'aspirations' of the West European polypropylene producers for 1981, and to compare such 'aspirations' with previous 'Target Tonnages' and 'actual' sales achievements thus enabling ICI to take part in discussions on 'Target Tonnages' for 1981.

The source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves. However, figures for Amoco / Hercules, and certain other producers eg the reference to 'Spanish', would have been estimated from industry figures generally available from Fides.

The hand written figures in the 1980 'actual' column: detailed precisely actual sales for the year 1980 (in contrast to the rounded figures given in the typed column); clarified the Amoco / Hercules figures; and corrected a mistaken figure for Petrofina«.

(»Dokumentet blev udarbejdet hos ICI som et internt arbejdsdokument for at få et skøn over de vesteuropæiske polypropylenproducenters 'ønskede mængder' for 1981 og sammenligne disse 'ønskede mængder' med tidligere 'mængdemål' og 'faktisk' salg, således at ICI kunne deltage i forhandlingerne om 'mængdemål' for 1981.

Kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv. For så vidt angår tallene for Amoco / Hercules — og visse andre producenter, f.eks. henvisningen til 'spansk' — må der imidlertid være tale om skøn på grundlag af tal fra branchen, som var almindeligt tilgængelige i Fides-systemet.

De håndskrevne tal i kolonnen med 1980 'faktisk salg' specificerer præcist det faktiske salg i 1980 (i modsætning til de omtrentlige tal i den maskinskrevne kolonne), klargør tallene for Amoco / Hercules og korrigerer et forkert tal for Petrofina«).

Endvidere drejer det sig om en tabel, som blev fundet hos ICI (bilag 59 til den generelle meddelelse), hvori producenternes salg udtrykt i mængde og markedsandel sammenlignes i følgende kolonner: »1979 actual«, »1980 target«, »(1980) actual« og »1981 aspirations«. Kommissionen har henvist til, at Petrofinas salgsmål i disse to tabeller er overensstemmende.

72 Kommissionen har anført, at selv om omsætningstallene i de nævnte tabeller måtte vise sig at være fejlagtige, således som sagsøgeren har gjort gældende, står det

alligevel fast, at Petrofina ikke bestrider måltallene i de forskellige tabeller, der er overensstemmende. Endvidere har Kommissionen understreget, at selv om tallene vedrørende Petrofina i de forskellige tabeller, der findes i bilag 58, 61 og 65-67 til den generelle meddelelse, ikke svarer til de faktisk opnåede resultater, viser dette på ingen måde, at der ikke har været en samordning. At der har været en samordning, fremgår af, at de omhandlede tabeller findes, og afhænger ikke af, om de mål, der er indeholdt heri, faktisk er opnået på markedet. En eventuel manglende overensstemmelse mellem tallene og de resultater, Petrofina faktisk har opnået på markedet, påvirker således ikke bevisværdien af de tabeller, der indeholder tallene. Hertil kommer, at de anfægtede tal kun vedrører nogle af oplysningerne i de omhandlede tabeller. De berører således ikke de tabeller, hvori de findes, i deres helhed.

C — Rettens vurdering

73 Det bemærkes, at Kommissionen i svaret på et skriftligt spørgsmål fra Retten og i retsmødet samt i beslutningens 78. betragtning, ottende afsnit, har erkendt, at den ikke har bevis for, at Petrofina deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter før marts 1982, og at det er forkert, når det i beslutningens 33. betragtning, tredje afsnit, er anført, at Petrofina deltog i to møder i januar 1981.

74 Det må derfor fastslås, at der ikke er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter fra 1980 til marts 1982, hvilket selskabet har benægtet i replikken og i retsmødet, og at der på dette punkt er en fejl i ICI's svar på begæringen om oplysninger, således som sagsøgeren har anført i retsmødet, uden at Kommissionen har bestridt dette.

75 Endvidere må det fastslås, at da sagsøgeren ikke deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter i denne periode, og da der samtidig ikke foreligger oplysninger om selskabets prismæssige adfærd, er der heller ikke ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren sammen med andre polypropylenproducenter deltog i fastsættelsen af målpriser fra 1980 til marts 1982.

76 Det må herefter undersøges, om det alligevel kan anses for bevist, at sagsøgeren deltog i overtrædelsen fra 1980 til marts 1982, da selskabets navn er nævnt i tabeller med salgsmål for denne periode, således som Kommissionen har anført.

77 Det må understreges, at det fremgår af de af Kommissionen fremlagte dokumenter (bilag 57-61 og 65-67 til den generelle meddelelse), at der mellem producenterne er udvekslet forretningsmæssige oplysninger, som er blevet drøftet under møderne i forbindelse med fastlæggelse af salgsmål. Det kan på grundlag af det ordvalg, der er anvendt i disse dokumenter (som f.eks. »opening suggestions«, »proposed adjustments«, »agreed targets«), fastslås, at der blev opnået enighed mellem producenterne.

78 Da der imidlertid ikke foreligger bevis for, at Petrofina deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter i denne periode, finder Retten ikke, at Kommissionen har godtgjort, at sagsøgeren deltog i udarbejdelsen af tabeller vedrørende salgsmål og dermed heller ikke i fastsættelsen af disse mål. Det forhold, at sagsøgerens eller Montefina's navn er nævnt i disse tabeller, kan ikke anses for et tilstrækkeligt indicium. I denne forbindelse må der henses til, dels at hele Petrofina's produktion af polypropylen på dette tidspunkt blev markedsført af Montefina, som sagsøgeren og Monte ejede i fællesskab, dels at oplysningerne om Montefina's produktionskapacitet og salg samt om Petrofina's planer nødvendigvis måtte være kendt af den anden part i det fælles selskab, og denne må være fremkommet med disse ved de regelmæssige møder for polypropylenproducenter for effektivt at kunne deltage i fastsættelsen af salgsmålene. Det bemærkes i denne forbindelse, at der i tabellen af 8. oktober 1980 (bilag 57 til den generelle meddelelse) ud for Montefina's navn som »1980 Quota« er anført: »20 to Petrofina — balance included in Montedison« (»20 til Petrofina — resten til Montedison«). Det må antages, at Montedison, der kendte indholdet af aftalen mellem selskabet og sagsøgeren om fordeling af salgsmængder i deres fælles selskab, blot har draget konsekvensen heraf, for så vidt angår den kvote, der tilkom sagsøgeren, således at Monte har beregnet sagsøgerens andel af Montefina's samlede produktion ved afslutningen af de drøftelser, Monte deltog i.

79 Endvidere bemærkes, at det ikke i beslutningen er anført, og der derfor heller ikke er ført tilstrækkeligt bevis for, at Montefina som selvstændig juridisk enhed deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter eller i fastsættelsen af målpriser og salgsmål. Kommissionen har derfor ikke ført tilstrækkeligt bevis for »Montefina's deltagelse i kartellet indtil marts 1982« (beslutningen, 102. betragtning, tredje afsnit, sidste pkt.), og at sagsøgeren derfor ikke kan være »delvis ansvarlig« for en sådan deltagelse. Dette gælder så meget mere, som Kommissionen i retsmødet har oplyst, at formålet med beslutningens 102. betragtning, tredje afsnit, sidste pkt., ikke var at gøre sagsøgeren delvis ansvarlig for konkurrencebegrænsende handlinger, der blev foretaget af den anden part i det fælles datterselskab Montefina, og som sagsøgeren gennem dette selskab havde fordel af, men for Montefina's egne handlinger, der bestod i at deltage i den overtrædelse, der i beslutningen gøres gældende mod sagsøgeren.

80 Kommissionen har herefter ikke ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren eller Montefina deltog i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, der navnlig havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, eller sammen med andre polypropylenproducenter deltog i fastsættelsen af målpriser og salgsmål for perioden fra begyndelsen af 1980 til marts 1982.

II — Perioden fra marts 1982 til november 1983

A — Systemet med regelmæssige møder

a) Den anfægtede retsakt

81 Det anføres i beslutningen (18. betragtning og 105. betragtning, tredje og fjerde afsnit), at Petrofina deltog i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, idet selskabet deltog fast i møderne fra marts 1982 til september 1983. Det første møde, der har kunnet påvises i denne periode, blev afholdt den 10. marts 1982 (58. betragtning, andet afsnit).

82 Ifølge beslutningen (21. betragtning) var formålet med de regelmæssige møder navnlig at fastsætte målpriser og salgsmål og at sikre producenternes overholdelse heraf.

b) Parternes anbringender

83 Sagsøgeren har bestridt at have deltaget i et producentmøde den 10. marts 1982 og har anført, at det fremgår af referatet af mødet, der blev fundet hos Hercules (bilag 23 til den generelle meddelelse), at selskabet ikke deltog i dette. Referatet indeholder således en alvorlig fejl med hensyn til Petrofina's produktionskapacitet (50 kiloton pr. år i stedet for 30). Sagsøgeren har også bestridt at have deltaget i to andre møder den 20. august og den 2. november 1982.

84 Endvidere har sagsøgeren understreget, at når selskabet deltog i møderne, var dets deltagelse kun passiv, og at formålet alene var at få oplysninger med henblik på at komme ind på markedet. Dette underbygges af selskabets konkurrencemæssige adfærd på markedet. Selskabet har herved henvist til en række dokumenter, hvori dets konkurrenter betegner dets adfærd som aggressiv og oprørsk både med hensyn til priser og salgsmængder. Dette bekræftes også af den gennemgang, der blev foretaget af et uafhængigt revisionsfirma, Coopers & Lybrand (herefter benævnt »Coopers & Lybrand's gennemgang«), og af den økonometriske undersøgelse af det tyske marked, som professor Albach fra Universitetet i Bonn gennemførte.

85 Kommissionen har gjort gældende, at Petrofina deltog fast i møderne, og har henvist til, at selskabet i svaret på begæringen om oplysninger [bilag I til den specielle del af meddelelsen om klagepunkter til Petrofina (herefter benævnt »bilag til meddelelsen til Petrofina«)] har erkendt, at medarbejdere fra selskabets Chemical Sales Division fra marts 1982 deltog i møderne. Kommissionen mener, at det første møde, Petrofina deltog i, var mødet den 10. marts 1982 (bilag 23 til den generelle meddelelse).

c) Rettens vurdering

86 Det bemærkes, at Petrofina i svaret på begæringen om oplysninger anførte, at »à partir de mars 1982 certains membres du personnel de la Chemical Sales Division de notre société ont assisté aux réunions dont vous faites état dans votre lettre« (bilag 1 til meddelelsen til Petrofina — »medarbejdere fra vor Chemical Sales Division deltog fra marts 1982 i de møder, som De omtaler i Deres skrivelse«), og svaret opregner 25 møder i perioden fra 18. maj 1982 til 30. september 1983 — for hvilke sagsøgeren har oplyst, hvem der repræsenterede selskabet — ud af de i alt 29 møder, der hævdes at være afholdt.

87 For så vidt angår sagsøgerens deltagelse i et møde den 10. marts 1982, bemærkes, at selv om dette møde ikke fremgår af den liste over møder, for hvilke sagsøgeren har oplyst, hvem der repræsenterede selskabet, ligger mødet i en periode, hvor sagsøgeren har erkendt at have deltaget i møderne (»fra marts 1982«). Endvidere har sagsøgeren ikke bestridt at have deltaget i et andet møde den 13. maj 1982 — som heller ikke fremgår af Petrofina's liste — selv om Kommissionen i beslutningens 37. betragtning, andet afsnit, har anført, at Petrofina deltog i dette møde.

88 Fejlen vedrørende Petrofina's produktionskapacitet i referatet af mødet den 10. marts 1982 (bilag 23 til den generelle meddelelse) kan ikke drage Kommissionens konklusioner i tvivl, idet den samme fejl går igen i andre dokumenter vedrørende perioder, hvor Petrofina har erkendt at have deltaget i møderne. Det er i denne forbindelse et yderligere indicium for Petrofina's deltagelse i mødet, at sagsøgerens prisinstruktion af 11. marts 1982 er sammenfaldende med den målpris, der blev fastlagt på mødet.

89 Det må derfor lægges til grund, at sagsøgeren deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter fra marts 1982 til udgangen af september 1983, selv om selskabet har bestridt at have deltaget i møderne den 20. august og den 2. november 1982.

90 Det er dernæst med rette, at Kommissionen — på grundlag af de oplysninger, ICI gav i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), og som underbygges af en række mødereferater — fandt, at formålet med møderne navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål. Det anføres således i svaret: »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...«, og »A number of proposals for the volume of individual producers were discussed at meetings« (»'Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«, og »En række forslag med hensyn til de forskellige producenters salgsmængder blev diskuteret på møderne«).

91 Endvidere har Kommissionen med rette udledt af ICI's svar på begæringen om oplysninger — hvori det anføres: »Only 'Bosses' and 'Experts' meetings came to be held on a monthly basis... By late 1978/early 1979 it was determined that the 'ad hoc' meetings of Senior Managers should be supplemented by meetings of lower level managers with more marketing knowledge« (»Kun 'chef'- og 'ekspert'-møderne blev afholdt månedsvis... I slutningen af 1978 eller begyndelsen af 1979 blev det besluttet, at 'ad hoc'-møderne for overordnede ledere skulle suppleres med møder for ledere på et lavere niveau med større kendskab til markedsføring«) — og af mødernes karakter og formål, at disse var led i et system med regelmæssige møder.

92 Herudover bemærkes, at Petrofina's udtalelse om, at selskabet kun deltog passivt i møderne, står i modstrid til selskabets egne oplysninger om, at det undertiden gav visse oplysninger om sine månedlige salgsmængder udtrykt i ton, og til referaterne af nogle af møderne, f.eks. referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), hvor Petrofina redegjorde for sine interne relationer til Monte i det fælles datterselskab Montefina, og referatet af 8. december 1982, der er udarbejdet af en medarbejder fra ICI (bilag 77 til den generelle meddelelse), af en telefonsamtale mellem ICI og Hercules vedrørende et forslag fra Petrofina med hensyn til kvoter for første kvartal af 1983.

93 Kommissionen har herefter ført tilstrækkeligt bevis for, *at* sagsøgeren deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter fra marts 1982 til september 1983, *at* formålet med møderne navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål, *at* de var led i et system, og *at* sagsøgeren ikke kun deltog passivt i møderne.

B — Prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

94 Det anføres i beslutningen (28. betragtning), at et system med fastsættelse af målpriser blev gennemført ved prisinitiativer.

95 Ifølge beslutningen (37.-39. betragtning) deltog Petrofina i prisinitiativet fra juni til juli 1982, der blev gennemført, efter at der på markedet var blevet ligevægt mellem udbud og efterspørgsel. Initiativet blev besluttet på producentmødet den 13. maj 1982, som Petrofina deltog i, og hvorunder der blev udarbejdet en detaljeret målprisliste pr. 1. juni 1982 for hver af de vigtigste polypropylenkvaliteter i de forskellige nationale valutaer (2,00 DM / kg for rafia).

96 Mødet den 13. maj 1982 blev fulgt op af prisinstrukser fra ATO, BASF, Hoechst, Hercules, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell, der med få ubetydelige undtagelser svarede til de priser, som var fastsat på mødet (39. betragtning til beslutningen). Det anerkendes i beslutningen, at der ikke foreligger prisinstrukser fra sagsøgeren. Producenterne kunne ved mødet den 9. juni 1982 kun give oplysninger om beskedne forhøjelser.

97 Sagsøgeren deltog ifølge beslutningen (40. betragtning) også i prisinitiativet fra september til november 1982, der blev besluttet på mødet den 20.-21. juli 1982, og som gik ud på at nå en pris på 2,00 DM / kg pr. 1. september og 2,10 DM / kg pr. 1. oktober, idet selskabet var til stede ved de fleste, om ikke alle, møder, der blev afholdt fra juli til november 1982, og hvor dette initiativ blev planlagt og kontrolleret (45. betragtning til beslutningen). Ved mødet den 20. august 1982 blev den forhøjelse, der var planlagt til 1. september, udskudt til 1. oktober, og denne beslutning blev bekræftet ved mødet den 2. september 1982 (41. betragtning til beslutningen).

98 Efter møderne den 20. august og 2. september 1982 gav ATO, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell prisinstrukser i overensstemmelse med den målpris, der var fastlagt ved møderne (43. betragtning til beslutningen).

99 Ifølge beslutningen (44. betragtning) foretoges der på mødet den 21. september 1982 en gennemgang af de foranstaltninger, der var truffet for at nå den tidligere fastsatte målpris, og der blev givet almindelig tilslutning til et forslag om en prisforhøjelse til 2,10 DM / kg i november / december 1982. Forhøjelsen blev bekræftet på mødet den 6. oktober 1982.

100 Efter mødet den 6. oktober 1982 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte, Shell og Saga prisinstrukser med den besluttede forhøjelse (beslutningen, 44. betragtning, andet afsnit).

101 Mødet i december 1982 resulterede ifølge beslutningen (46. betragtning, andet afsnit) i en aftale om, at det prisniveau, der var fastsat for november / december, skulle være iværksat inden udgangen af januar 1983.

102 Endelig deltog sagsøgeren ifølge beslutningen (47. betragtning) i prisinitiativet fra juli til november 1983. På mødet den 3. maj 1983 var der således enighed om, at producenterne skulle stræbe efter en målpris på 2,00 DM / kg i juni 1983. Imidlertid blev det på mødet den 20. maj 1983 besluttet at udskyde det fastlagte mål til september, og der blev fastsat et midtvejsmål pr. 1. juli (1,85 DM / kg). På et møde den 1. juni 1983 gav de tilstedeværende producenter, herunder Petrofina, udtryk for, at de var fast besluttet på at bringe forhøjelsen på 1,85 DM / kg i anvendelse. Det blev ved denne lejlighed besluttet, at Shell skulle fremstå som officiel anfører i et fagtidsskrift, *European Chemical News* (herefter benævnt »ECN«).

103 Det anføres i beslutningen (49. betragtning), at ICI, DSM, BASF, Hoechst, Linz, Shell, Hercules, ATO, Petrofina og Solvay efter mødet den 20. maj 1983 gav deres salgskontorer instruks om at anvende en rafia-pris på 1,85 DM / kg pr. 1. juli. Det tilføjes, at der hos ATO og Petrofina kun blev fundet fragmentariske prisinstrukser, men at de viser, at disse producenter hævede deres prisniveau, for Petrofina's og Solvay's vedkommende med en vis tidsforskydning. Det konkluderes i beslutningen, at det således kan fastslås, at med undtagelse af Hüls, for hvem der ikke foreligger nogen prisinstrukser for juli 1983, udsendte alle de producenter, der havde deltaget i møderne eller givet tilsagn om at støtte den nye målpris på 1,85 DM / kg, instrukser om at iværksætte den nye pris.

104 Endvidere anføres det i beslutningen (50. betragtning), at der fandt yderligere møder sted den 16. juni, 6. og 21. juli, 10. og 23. august samt den 5., 15. og 29. september 1983, hvor alle de faste deltagere var til stede. I slutningen af juli og begyndelsen af august 1983 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI,

Linz, Solvay, Monte og Saga alle prisinstrukser til deres nationale salgskontorer, der skulle gælde fra den 1. september, og som var baseret på en rafia-pris på 2,00 DM / kg, mens Shell's prisinstrukser for Det Forenede Kongerige i form af et internt notat af 11. august viser, at det britiske datterselskab arbejdede på at »fremme« basispriser, der skulle træde i kraft den 1. september, og som svarede til de af de øvrige producenter fastsatte målpriser. Ved slutningen af måneden gav Shell imidlertid det britiske salgskontor instruks om at vente med hele forhøjelsen, indtil de øvrige producenter var nået op på de ønskede basispriser. Det anføres i beslutningen, at instrukserne var identiske for hver kvalitet og hver national valuta med enkelte ubetydelige undtagelser.

105 Ifølge beslutningen (50. betragtning, sidste afsnit) viser de prisinstrukser, der blev fundet hos producenterne, at det senere blev besluttet at fortsætte prisforhøjelsen fra september, således at rafia-prisen blev forhøjet til 2,10 DM / kg pr. 1. oktober og 2,25 DM / kg pr. 1. november. Det anføres i beslutningen (51. betragtning, første afsnit), at BASF, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay hver især gav deres salgskontorer instrukser om at anvende identiske priser i oktober og november. Hercules fastsatte i første omgang priser, der lå lidt under de øvrige producenters.

106 Endelig anføres det i beslutningen (51. betragtning, andet og tredje afsnit), at ATO og Petrofina var til stede på alle de relevante møder, men at de begge hævder, at hvis der overhovedet blev givet interne prisinstrukser i den periode, prisinitiativet for juli til november 1983 omfattede, skete det mundtligt. Et internt notat fra ATO, dateret den 28. september 1983, indeholder imidlertid en tabel med overskriften »Rappel du prix de cota (sic)« med priser på de tre vigtigste polypropylenkvaliteter gældende i september og oktober for de forskellige lande. Priserne var identiske med de af BASF, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay anvendte priser. Under kontrolundersøgelsen hos ATO i oktober 1983 bekræftede repræsentanter for virksomheden, at salgskontorerne var blevet underrettet om disse priser.

107 Uanset hvornår det sidste møde fandt sted, varede overtrædelsen ifølge beslutningen (105. betragtning, 4. afsnit) til november 1983, idet der var knyttet retsvirkninger til aftalen mindst til dette tidspunkt. Dette er den seneste måned, for hvilken der vides at være blevet fastsat målpriser og givet prisinstrukser.

108 Afslutningsvis anføres det i beslutningen (51. betragtning, sidste afsnit), at det hed i fagpressen ved udgangen af 1983, at polypropylenpriserne var blevet styrket med en rafia-pris på 2,08 til 2,15 DM / kg (det fastsatte mål var 2,25 DM / kg).

b) Parternes anbringender

109 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen på grund af selskabets passive deltagelse i møderne ikke heraf kan udlede, at det deltog i prisaftaler.

110 Endvidere har sagsøgeren gjort gældende, at selskabet aldrig har fastsat sine priser på grundlag af målpriser, og at det bevismateriale, Kommissionen har fremlagt, ikke er bevis for det modsatte.

111 Sagsøgeren har i denne forbindelse for det første anført, at selskabet ikke deltog i mødet den 10. marts 1982, hvor Kommissionen hævder, at der blev fastlagt en målpris på 2,00 DM / kg pr. 1. april, og at det telex, selskabet den 11. marts 1982 sendte til sine salgsafdelinger (bilag 2 til meddelelsen til Petrofina), derfor ikke har forbindelse med mødet.

112 For det andet har sagsøgeren anført, at Kommissionen har fejlfortolket referatet af mødet den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse), og at selskabets adfærd på markedet efter mødet viser, at dets deltagelse i mødet var uden betydning.

113 For det tredje har sagsøgeren anført, at det telex, selskabet sendte til salgsafdelingerne den 20. juli 1983 (bilag 5 til meddelelsen til Petrofina), ikke har forbindelse med den målpris, som blev omtalt på mødet den 20. maj 1983 (bilag 39 til den generelle meddelelse), idet telexets indhold beror på en teknisk fejl.

114 Endvidere har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen ikke har kunnet fremlægge prisinstrukser fra Petrofina, der er i overensstemmelse med målpriserne, som bevis for, at selskabet på en eller anden måde har gennemført disse. Det fremgår af en række dokumenter, at selskabet i hele den periode, det var på polypropylenmarkedet, blev betragtet som en »persistent trouble-maker«, og at de diagrammer, selskabet har fremlagt, viser, at det i 97% af tilfældene ikke tilpassede sine faktiske priser til målpriserne, og at priserne lå helt op til 30% under målpriserne. Sagsøgeren har i denne forbindelse henvist til Coopers & Lybrand's gennemgang.

115 Endelig har sagsøgeren anført, at der ikke er overensstemmelse mellem det forhold, at det fastslås, at selskabet deltog i polypropylenproducenternes fastsættelse af målpriser, og det forhold, at Amoco og BP ikke er omfattet af beslutningen, selv om det heri anføres, at disse virksomheder i visse tilfælde synes at have tilpasset deres priser til de målpriser, der var fastsat ved møderne (78. betragtning, sidste afsnit).

116 Sagsøgeren har ligeledes bestridt, at perioden fra oktober til november 1983 skal medtages. Selskabet har anført, at møderne ophørte senest fra midten af oktober, og at stigningerne i slutningen af året er helt uafhængige af de producentmøder, der blev afholdt tidligere, således som professor Albachs undersøgelse viser.

117 Kommissionen har anført, at der i beslutningen henvises til en lang række beviser til støtte for, at sagsøgeren deltog i prisinitiativerne i 1982 og 1983. Petrofina's deltagelse i prisaftaler er generelt bevist ved, at selskabet deltog i møder, hvis formål ifølge referaterne var at fastsætte målpriser.

118 For det første har Kommissionen gjort gældende, at referatet af mødet den 10. marts 1982 (bilag 23 til den generelle meddelelse), hvori Petrofina deltog, viser, at der blev indgået aftale om en målpris på 2,00 DM / kg pr. 1. april 1982. Aftalen blev gennemført af Petrofina den følgende dag ved et telex til selskabets salgsafdelinger i Tyskland, hvori disse instrueres om at anvende denne pris fra den 1. april 1982. Kommissionen har anført, at det forhold, at sælgerne over for kunder havde

en forhandlingsmargen, ikke afkræfter, at aftalen blev gennemført, idet »målpriserne« skulle være udgangspunktet for forhandlingerne med kunderne.

119 For det andet har Kommissionen gjort gældende, at referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) viser, at Petrofina deltog i fastsættelsen af en målpris på 2,00 DM / kg pr. 1. juni 1982.

120 Kommissionen har for det tredje gjort gældende, at referatet af mødet den 21. september 1982 viser, at Petrofina deltog i foranstaltninger til støtte for målpriserne. Petrofina tilkendegav således under mødet, at selskabet kun havde accepteret to undtagelser til målpriserne, og disse var begrundet i, at priserne svarede til lavere priser, der var godkendt ved et møde.

121 Endelig har Kommissionen gjort gældende, at referatet af mødet den 1. juni 1983 viser, at Petrofina tilsluttede sig en aftale om en målpris på 1,85 DM / kg pr. 1. juli 1983, idet »those present reaffirmed complete commitment to the 1.85 move to be achieved by 1st July« (»de tilstedeværende [ved mødet] bekræftede, at de var fast besluttet på at nå 1,85 pr. 1. juli«).

122 Kommissionen har tilføjet, at Petrofina den 20. juli 1983 gav en prisinstruks, som svarede til den målpris, der var fastsat på mødet, og at denne instruks viser, at selskabet deltog i gennemførelsen af målpriserne.

123 Med hensyn til Coopers & Lybrand's gennemgang har Kommissionen anført, at den aldrig har hævdet, at producenterne alle fastsatte en ensartet kartelpris, og det er derfor uden betydning, når sagsøgeren henviser til, at der var forskel mellem målpriserne og selskabets faktiske priser.

124 I duplikken har Kommissionen endvidere anført, at den af Petrofina foreslåede fortolkning af de ovennævnte dokumenter, måske i sig selv er sandsynlig, men at

den er uden betydning, når der tages hensyn til den sammenhæng, dokumenterne optræder i, nemlig en samlet aftale om priser og kvoter som beskrevet i beslutningen.

125 Kommissionen kan ikke tiltræde sagsøgerens argument vedrørende det forhold, at selskabet er blevet behandlet anderledes end Amoco og BP, idet de sidstnævnte virksomheder ikke deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, således at hovedbeviset for deres deltagelse i priskartellet mangler.

126 Endelig har Kommissionen anført, at selv om møderne ikke blev afholdt efter september 1983, var der knyttet virkninger til kartellet i oktober og november 1983, og disse måneder skal derfor medtages.

c) Rettens vurdering

127 Retten finder, at det fremgår af referaterne af de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, at de producenter, der deltog i møderne, dér blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i beslutningen. Det anføres således i referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse):

»everyone felt that there was a very good opportunity to get a price rise through before the holidays + after some debate settled on DM 2.00 from 1st June (UK 14th June). Individual country figures are shown in the attached table«.

(»Alle mente, at der var meget gode muligheder for at gennemføre en prisforhøjelse inden ferien + efter nogen debat enighed om 2,00 DM fra den 1. juni (UK 14. juni). Tallene for de enkelte lande fremgår af vedlagte tabel«).

128 Da der er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog fast i disse møder fra marts 1982, kan selskabet ikke gøre gældende, at det ikke tilsluttede sig de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret dér, uden at fremkomme med indicier til støtte herfor. Da sagsøgerne ikke er fremkommet med sådanne indicier, er der ingen grund til at antage, at selskabet — modsat de andre deltagere — ikke tilsluttede sig initiativerne.

129 Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren har henvist til to argumenter til støtte for, at selskabet ikke deltog i de aftalte prisinitiativer. For det første har selskabet anført, at det kun deltog passivt i møderne, og for det andet, at det på ingen måde tog hensyn til resultatet af møderne ved fastlæggelsen af sin adfærd på markedet med hensyn til priser.

130 Ingen af disse argumenter kan anses for indicium for, at sagsøgeren — således som selskabet påstår — ikke tilsluttede sig de aftalte prisinitiativer. Retten henviser i denne forbindelse til, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren ikke kun deltog passivt i møderne, således at der ikke i de faktiske omstændigheder er støtte for sagsøgerens første argument. Med hensyn til det andet argument bemærkes indledningsvis, at selv om der med hensyn til de faktiske omstændigheder var holdepunkter for dette argument, ville det ikke udelukke, at sagsøgeren havde deltaget i fastsættelsen af prismål ved møderne, men det ville kun indebære, at sagsøgeren ikke havde gennemført resultatet af disse møder. Det anføres i øvrigt ikke i beslutningen, at sagsøgeren anvendte priser, der altid svarede til de målpriser, som var aftalt på møderne, og det gøres således heller ikke i den anfægtede retsakt til støtte for, at sagsøgeren deltog i fastsættelsen af målpriser, gældende, at selskabet gennemførte resultatet af møderne.

131 Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen ikke har bestridt rigtigheden af Petrofina's undersøgelser eller konklusionen på Coopers & Lybrand's gennemgang, der skal vise, at der var betydelige forskelle mellem de faktisk anvendte priser og målpriserne. Kommissionen har heller ikke bestridt, at det fremgår af en række dokumenter, som sagsøgeren har fremlagt, at selskabet i sin tid på polypropylenmarkedet blev betragtet som en »persistent trouble-maker«. Det bemærkes

imidlertid, at de undersøgelser, som producenterne selv foretog ved møderne den 21. september, 6. oktober, 2. november og 2. december 1982 med hensyn til virkningen af deres prisinitiativer på markedspriserne, synes at vise, at de i det store og hele var tilfredse med deres resultater (bilag 30-33 til den generelle meddelelse).

132 Retten finder, at sagsøgeren i hvert fald i større omfang, end selskabet selv hævder, iværksatte resultatet af møderne, selv om Kommissionen kun har kunnet fremlægge én skriftlig prisinstruks fra Petrofina — et telex af 11. marts 1982 — der svarer til de aftalte målpriser. Den anden skriftlige instruks, som Kommissionen har fremlagt — telexet af 20. juli 1983 — må lades ude af betragtning, idet den kan skyldes en teknisk fejl i Petrofina's produktionsanlæg. Denne fejl hævdes at have medført en midlertidig produktionsnedgang, hvis virkning sagsøgeren har villet reducere ved en prisforhøjelse, således at efterspørgslen midlertidigt blev begrænset.

133 For så vidt angår det første telex, bemærkes, at det er afsendt dagen efter det møde, hvor der var blevet fastlagt en målpris for april, og som Petrofina havde deltaget i — i modsætning til, hvad selskabet selv hævder — og at telexet svarer fuldt ud til målprisen. Selv om det fremgår af telexet, at Petrofina overlod en vis forhandlingsmargen til sine salgsafdelinger, er det tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren benyttede de målpriser, der var fastlagt ved møderne, som udgangspunkt for forhandlinger med kunderne.

134 Da sagsøgeren har anført, at prisinstrukserne til salgsafdelingerne blev givet mundtligt, og ikke er fremkommet med indicier til støtte for, at selskabets mundtlige instrukser ikke svarede til resultaterne af møderne, finder Retten, at Kommissionen med rette udledte af det forhold, at den eneste skriftlige prisinstruks, sagsøgeren gav, svarede til den målpris, som var fastsat ved et tidligere møde, hvori sagsøgeren deltog, at også de prisinstrukser, sagsøgeren gav mundtligt, samlet må have svaret til de målpriser, der blev fastlagt ved de møder, selskabet deltog i.

135 Endvidere bemærkes, at forholdene for sagsøgeren og for Amoco og BP ikke er sammenlignelige, idet disse virksomheder i modsætning til sagsøgeren ikke deltog i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter fra marts 1982 til udgangen af september 1983, således at de ikke kan have deltaget i de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret dér. Sagsøgeren kan derfor ikke påberåbe sig den måde, hvorpå sagen med hensyn til disse virksomheder blev afsluttet i beslutningen, til støtte for, at der ikke er ført tilstrækkeligt bevis for selskabets deltagelse i prisinitiativerne.

136 Det tilføjes, at Kommissionen med rette har udledt af ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) — hvori det anføres, at »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...« (»'Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter den 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«) — at disse prisinitiativer var led i et system med fastsættelse af målpriser.

137 Endelig bemærkes, at selv om det sidste producentmøde, som Kommissionen har ført bevis for, blev afholdt den 29. september 1983, udsendte nogle producenter (BASF, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte, Solvay og Saga) alligevel fra den 20. september til den 25. oktober 1983 overensstemmende prisinstrukser (bilag I til skrivelsen af 29. marts 1985), der skulle træde i kraft den 1. november 1983, og Kommissionen kunne derfor med rette lægge til grund, at der var knyttet virkninger til producentmøderne indtil november 1983.

138 Kommissionen har således ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i 37.-51. betragtning til beslutningen, at disse initiativer var led i et system, og at der var knyttet virkninger til disse indtil november 1983.

C — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

139 Det anføres i beslutningen [artikel 1, litra c), og 27. betragtning, jf. også 42. betragtning], at sagsøgeren sammen med de øvrige producenter vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at fremme iværksættelsen af målpriserne, såsom midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om leverancer, afholdelse af lokale møder og fra slutningen af september 1982 et »kontostyringssystem« med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder.

140 For så vidt angår systemet med »kontostyring« (»account management«), som i den seneste og mest udviklede form fra december 1982 er kendt under navnet »kontoledelse« (»account leadership«), blev sagsøgeren på samme måde som de øvrige producenter udpeget til koordinator (»leader«) for mindst én stor kunde, således at selskabet hemmeligt skulle koordinere kundens forbindelser til dens leverandører. Som led i systemet fandt man frem til kunder i Belgien, Italien, Tyskland og Det Forenede Kongerige, og for hver af disse blev der udpeget en »koordinator«. I december 1982 blev der foreslået en mere generel anvendelse af dette system, idet der for hver større kunde blev udpeget en »kundeadministrator« (»account leader«), som skulle lede, drøfte og organisere prisændringer. Andre producenter, der jævnligt handlede med den pågældende kunde, blev betegnet som »participanter« (»contenders«) og samarbejdede med »administratoren« ved tilbudsgivning til den pågældende kunde. For at beskytte »administratoren« og »participanterne« skulle andre producenter, som kunden rettede henvendelse til, tilbyde priser, der lå over målprisen. ICI hævder, at systemet brød sammen efter nogle måneder, hvor det kun havde fungeret delvis og ineffektivt, men i beslutningen anføres det, at det fremgår af det fuldstændige referat af mødet den 3. maj 1983, at der på det tidspunkt foregik intensive drøftelser om enkelte kunder og om de priser, hver enkelt producent tilbød eller skulle tilbyde dem, samt om de leverede eller bestilte mængder.

141 I beslutningen (20. betragtning) anføres det ligeledes, at Petrofina deltog i lokale møder, hvor man på nationalt plan drøftede iværksættelsen af de ordninger, der var vedtaget på plenarmøderne.

b) Parternes anbringender

142 Sagsøgeren har anført, at da selskabets rolle hele tiden var passiv, gennemførte det aldrig systemet med »kontoledelse« og havde aldrig til hensigt at gøre dette. Sagsøgeren har derfor afvist det bevismateriale, Kommissionen er fremkommet med til støtte for beskyldningerne.

143 Sagsøgeren har for det første med hensyn til referatet af mødet den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse) — hvori selskabet ifølge Kommissionen optræder som »kundeadministrator« for tre kunder — anført, at Coopers og Lybrand's gennemgang viser, at selskabet altid har leveret til Ostend Stores til konkurrencedygtige priser, at Fibrilo i september 1982 ikke længere var kunde hos selskabet, og at Waltex aldrig har figureret på selskabets kundeliste. Dette bekræftes af et internt notat fra ICI fra slutningen af december 1982 (bilag 35 til den generelle meddelelse), hvori det anføres: »despite the appointment of A / C leaders, there does not appear to have been any improvement in December over November« (»trods udpegelsen af kundeadministratorer synes der ikke at være en bedring i december i forhold til november«).

144 For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at referatet af mødet den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse), hvori det anføres, at der mellem producenterne blev udvekslet oplysninger om priser og mængder vedrørende de aftaler, der var indgået for oktober, ikke er troværdigt, idet oplysningerne vedrørende selskabet er unøjagtige. Selskabets salg i Tyskland blev således gennemført til priser langt under de angivne priser.

145 For det tredje har sagsøgeren gjort gældende med hensyn til referatet af et møde i foråret 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse), hvori det anføres, at Petrofina ikke havde leveret til visse kunder, at det skyldes andre omstændigheder end anvendelsen af et system med »kontoledelse«, at der ikke blev leveret til disse kunder. Med hensyn til Steen blev Petrofina således udelukket af konkurrencen, således som Coopers & Lybrand's gennemgang viser. Adolff undlod at købe hos Petrofina på grund af kvaliteten af en tidligere leverance. For så vidt angår Ostend Stores, havde Petrofina leveret så store mængder i marts, at denne kunde først havde behov for nye leverancer i juni. Med hensyn til Boussac fremgår det af notatet, at det var på grund af kreditværdigheden, at der ikke blev leveret til denne virksomhed.

146 Sagsøgeren har anerkendt, at selskabet med hensyn til visse kunder, som det havde leveret til, ved møderne havde oplyst, hvilke mængder og til hvilke priser det havde leveret, men undertiden var oplysningerne forkerte, som sammenligningen med Coopers & Lybrand's gennemgang viser.

147 Sagsøgeren har også anført, at referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), hvori det anføres, at »Petrofina — have reduced sales following new agreement with MP« (»Petrofina har reduceret salget efter ny aftale med MP«), ikke har den rækkevidde, som Kommissionen tillægger det, idet den »new agreement«, som omtales deri, ikke er en kvoteaftale, men kun en aftale om ombytning af kapacitet med Monte i det fælles datterselskab, Montefina. Selskabet har således ikke midlertidigt begrænset sin produktion for at lette anvendelsen af målpriserne.

148 Kommissionen har henvist til det bevismateriale, der efter dens opfattelse viser, at Petrofina deltog i forskellige foranstaltninger med henblik på at fremme iværksættelsen af prisinitiativerne.

149 Kommissionen har anført, at referatet af mødet den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse) viser, at Petrofina deltog i systemet med »kontoledelse«, idet selskabet nævnes i referatet som »kundeadministrator« for tre af sine kunder. Endvidere har Kommissionen anført, at når det i beslutningen (27. betragtning, syvende led, tredje afsnit) anføres, at alle producenterne blev udpeget som »kundeadministrator« for kunder, støttes dette på referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse). Ifølge Kommissionen fremgår det af referatet af et møde i foråret 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse) og af mødet den 3. maj 1983 (bilag 38 til den generelle meddelelse), at Petrofina deltog i systemet med »kontoledelse«, idet referaterne viser, at Petrofina ved møderne diskuterede de særlige forhold for sine kunder og leverancer.

150 Det er Kommissionens opfattelse, at referatet af mødet den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse) viser, at Petrofina deltog i en informationsudveksling mellem producenterne, som man var blevet enig om måneden før, vedrørende de aftaler, de havde indgået for oktober, og priserne i de tilbud, de havde accepteret.

151 Endelig har Kommissionen anført, at referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) viser, at sagsøgeren deltog i en foranstaltning, der gik ud på at afslå at sælge i Tyskland og Frankrig til en pris under 1,85 DM / kg, for at støtte prisinitiativet. Selv om Petrofina's forklaring måtte vise sig at være rigtig, viser det forhold, at Petrofina ved et producentmøde begyndte at forklare sit interne forhold til Monte i det fælles datterselskab, Montefina, og hvilken indflydelse dette havde på selskabets adfærd på markedet, klart, at dets rolle på møderne ikke kun var passiv, og at det udvekslede oplysninger med konkurrenterne om sine kunder.

c) Rettens vurdering

152 For så vidt angår de foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, bemærkes, at sagsøgerens argumentation ikke går ud på at påvise, at sådanne foranstaltninger ikke blev vedtaget, men at påvise, at selskabet ikke påtog sig nogen forpligtelser i forbindelse hermed eller deltog i gennemførelsen af disse.

153 I denne forbindelse finder Retten på grundlag af møderefereterne, hvis indhold har været diskuteret mellem parterne (bilag 29, 30, 33, 37 og 38 til den generelle meddelelse), at Petrofina udvekslede oplysninger vedrørende sine kunder og sine priser sammenholdt med de fastlagte mål, og at selskabet var udpeget som »kundeadministrator« for flere af sine kunder. Endvidere har sagsøgeren i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 1 til meddelelsen til Petrofina) indrømmet, at selskabet deltog i lokale møder.

154 Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren har accepteret at begrænse sit salg, bemærkes, at selv om referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) måske ikke har den rækkevidde, Kommissionen har tillagt det i processkrifterne (begrænsning af salget i henhold til en ny aftale), viser det i hvert fald, at Petrofina ved det møde forsøgte at give indtryk af, at selskabet ville reducere sit salg i henhold til en aftale om ombytning af kapacitet med Monte i Montefina (»Have reduced sales comparing with 1981 following new agreement with MP«; »Har reduceret salget i forhold til 1981 efter ny aftale med MP«), og at

det afslog kontrakter i Tyskland og Frankrig under 1,85 DM / kg (»Refused business in Germany + France below DM 1.85«; »Afslog kontrakter i Tyskland + Frankrig under 1,85 DM«). Endvidere nævnes det i referatet, at sagsøgeren havde tilkendegivet, at selskabet ville lukke sit produktionsanlæg tyve dage i august (»Plant will be shut down for 20 days in August«; »Fabrikken vil være lukket 20 dage i august«).

155 Retten finder herefter, at sagsøgeren ikke med hensyn til de faktiske forhold har underbygget, at selskabet — i modsætning til de øvrige polypropylenproducenter — ikke skulle have tilsluttet sig foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, fra marts 1982. Selskabets argumentation går højest i retning af at påvise, at dets gennemførelse af visse af disse foranstaltninger var ufuldstændig, navnlig med hensyn til »kontoledelse«, men dette forhold er — selv om det måtte anses for bevist — ikke tilstrækkeligt til at imødegå, at sagsøgeren, der deltog aktivt i de møder, hvorunder foranstaltningerne med henblik på at fremme gennemførelsen af prisinitiativerne blev vedtaget, sammen med de andre polypropylenproducenter tilsluttede sig disse foranstaltninger.

156 Det må i øvrigt understreges, at 27. betragtning til beslutningen, sammenholdt med 26. betragtning, andet afsnit, må fortolkes således, at det ikke gøres gældende, at hver producent enkeltvis påtog sig at træffe alle de foranstaltninger, der er nævnt dér, men at de enkelte producenter på forskellige tidspunkter ved møderne sammen med de øvrige producenter vedtog en helhed af foranstaltninger, der er nævnt i beslutningen, og som gik ud på at skabe gunstige betingelser for en prisforhøjelse, navnlig ved kunstigt at reducere udbuddet af polypropylen. Gennemførelsen af de enkelte foranstaltninger i denne helhed blev fordelt i henhold til en aftale mellem de forskellige producenter på grundlag af deres særlige situation.

157 Det følger af det anførte, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren fra marts 1982 var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om de i beslutningen nævnte foranstaltninger, som skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne.

D — Mængdemål og kvoter

a) Den anfægtede retsakt

158 Det anføres i beslutningen (58. betragtning), at der for 1982 blev fremsat komplicerede forslag til kvoteordninger, der gik ud på at nå frem til en rimelig afvejning af forskellige faktorer, såsom hidtidige salgsresultater, ønsker og disponibel kapacitet. Det samlede marked, der skulle deles mellem producenterne, blev anslået til 1 450 000 ton. Nogle producenter fremlagde detaljerede planer til markedsdelingsordninger, mens andre nøjedes med blot at oplyse, hvad de forventede at kunne sælge. Monte og ICI forsøgte ved mødet den 10. marts 1982 at nå frem til en aftale. Det fremgår imidlertid af beslutningen (58. betragtning, sidste afsnit), at man som i 1981 ikke nåede frem til nogen endelig aftale. I årets første halvdel aflagde hver producent beretning om sin månedlige omsætning på møderne, og omsætningen blev sammenholdt med den pågældendes procentvise andel af salget i det foregående år. Ifølge beslutningen (59. betragtning) fortsatte forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteordning for 1983 på mødet i august 1982, og ICI førte bilaterale forhandlinger med hver af producenterne om denne nye ordning. Indtil der kunne indføres en sådan kvoteordning, blev producenterne opfordret til i anden halvdel af 1982 at begrænse deres månedlige salg til deres faktiske, procentvise andel af det samlede marked i de første seks måneder af 1982. I 1982 havde markedsandelene således nået en vis balance, og i forhold til de tidligere år var de stabile for de fleste producenters vedkommende.

159 Ifølge beslutningen (60. betragtning) opfordrede ICI for 1983 alle producenter til at meddele størrelsen af den kvote, de selv ønskede tildelt, og foreslå, hvilken procentdel de øvrige producenter burde have tildelt. Monte, Anic, ATO, DSM, Linz, Saga og Solvay fremsatte hver især detaljerede forslag, ligesom de tre tyske producenter fremsatte et fælles forslag gennem BASF. De forskellige forslag blev behandlet på edb for at få beregnet et gennemsnit, der blev sammenholdt med de enkelte producenters ønskede markedsandel. ICI kunne på grundlag heraf fremsætte forslag til retningslinjerne for en ny rammeaftale for 1983. Disse forslag blev drøftet på møderne i november og december 1982. Ved mødet den 2. december 1982 blev der diskuteret et forslag, der i første omgang kun dækkede årets første kvartal. Det fremgår af referatet af dette møde, der blev udarbejdet af ICI, at ATO, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Monte og Solvay samt Hercules fandt deres tildelte kvote »acceptabel« (63. betragtning til beslutningen). Oplysningerne underbygges af notater fra en telefonsamtale, ICI førte med Hercules den 3. december 1982.

160 Endelig anføres det i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit), at et dokument, der blev fundet hos Shell, bekræfter, at der blev indgået en aftale, idet selskabet forsøgte ikke at overskride sin kvote. Dokumentet bekræfter endvidere, at en mængdekontrolordning blev videreført i andet kvartal af 1983. For at holde markedsandelen i andet kvartal oppe i nærheden af 11% gav Shell-koncernen således sine nationale salgsselskaber ordre til at reducere salget. Det bekræftes af referatet af mødet den 1. juni 1983, at der fandtes en sådan aftale. Selv om der ikke i referatet nævnes kvoter, anføres det, at »eksperterne« udvekslede oplysninger om hver enkelt producents salg i den foregående måned, hvilket indicerer, at der fandtes en kvoteordning (64. betragtning til beslutningen).

b) Parternes anbringender

161 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen ikke har ført bevis for, at selskabet deltog i en kvoteordning. Det, Kommissionen har betegnet som selskabets deltagelse i markedsdelingsordninger, er i virkeligheden, at de andre producenter har tildelt Petrofina salgskvoter, uden at selskabet har ønsket det. Petrofina har aldrig accepteret disse kvoter eller respekteret dem. Petrofina, der var den senest tilkomne producent på markedet, måtte sikre sig en kundekreds og få den til at vokse, og disse mål var uforenelige med enhver form for produktionsbegrænsning.

162 Sagsøgeren har dels anført, at selskabets sensationelle gennembrud i form af markedsandele, efter at det kom ind på markedet, afkræfter, at selskabet skulle have deltaget i en sådan ordning, dels at de tabeller, Kommissionen har anvendt som bevis for, at det deltog i en sådan ordning, ikke har nogen bevisværdi, idet de er behæftet med væsentlige fejl med hensyn til dets omsætning.

163 I denne forbindelse har sagsøgeren gjort gældende, at det ikke på grundlag af referatet af mødet den 6. oktober 1982 (bilag 31 til den generelle meddelelse) kan anses for bevist, at selskabet deltog i en kvoteordning, idet Petrofina's salg oversteg det tal, der er angivet i dette dokument, med mere end 12,5%. Sagsøgeren har ligeledes bestridt, at referatet af mødet den 2. november 1982 (bilag 32 til den generelle meddelelse) kan anses for bevis for, at selskabet deltog i en kvoteordning, idet det ikke deltog i dette møde. Endelig er referatet af mødet den 2. de-

cember 1982 og navnlig bilaget hertil med overskriften »1983 — Quarter 1 Proposal« (bilag 33 til den generelle meddelelse) yderst upræcis, for så vidt angår Petrofina, og var kun et forslag, som Petrofina ikke godkendte, idet selskabet ikke var en af de virksomheder, der fandt forslaget »acceptabelt«.

164 Sagsøgeren har vedrørende 1983 anført, at selskabet frivilligt afstod fra at deltage i de forhandlinger, som øjensynligt fandt sted mellem visse producenter med henblik på at nå frem til en markedsdelingsordning for dette år, og selskabet havde på denne måde udtrykkeligt og uden at lade tvivl tilbage tilkendegivet, at selskabet tog afstand fra disse forslag. Der findes derfor ikke i sagen noget forslag fra Petrofina, hvorfor den kolonne i tabellen med sammenfatning af producenternes forslag (bilag 85, s. 2, til den generelle meddelelse), der var tiltænkt Petrofina, er blank. Den foregående tabel (bilag 85, s. 1, til den generelle meddelelse) er ikke udarbejdet af Petrofina og synes kun at være en omarbejdelse af den følgende tabel.

165 Ifølge sagsøgeren tilregner Kommissionen også fejlagtigt Petrofina et andet dokument med overskriften »Polypropylene Framework« (bilag 87 til den generelle meddelelse), der hidhører fra en tredjemand og ikke Petrofina. Endvidere har Kommissionen begået en fejl ved at sammenligne det »reviderede« tal i denne tabel med det, der påstås at være Petrofina's »mål« i bilag 85. I sidstnævnte dokument er kolonnen med overskriften »Fina« således tom. Endelig har sagsøgeren bestridt bevisværdien af et dokument af 8. december 1982 fra ICI (bilag 77 til den generelle meddelelse), idet de udtalelser, der heri tillægges en medarbejder fra Petrofina, er forkerte. Medarbejderen oplyste, at det forhold, at Petrofina skulle have en yderligere andel på 5% af produktionen fra Feluy-anlægget, der tilhørte Montefina, ville medføre en reduktion i Monte's andel, men dette forhold hindrede ikke, at Monte's faktiske kapacitet ligeledes blev udvidet i 1983.

166 Kommissionen har indledningsvis anført, at hverken selskabets stadig stigende markedsandel eller manglende overholdelse af kvoterne viser, at Petrofina ikke deltog i kvoteaftalerne, idet de aftaler, der var indgået mellem producenterne, hele tiden ændrede sig og således blev revideret fra tid til anden for at tage højde for udviklingen i markedsforholdene, og navnlig forslag fra nytilkomne, bl.a. Petrofina. Kommissionen har anført, at det fremgår af forskellige dokumenter, at Petrofina deltog i kvoteordningen for 1982.

167 Referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse) viser således ifølge Kommissionen, at Petrofina i 1982 gav oplysninger om sin månedlige omsætning i forbindelse med den midlertidige ordning, der gik ud på, at producenterne blev opfordret til at begrænse deres salg til deres faktiske markedsandel fra januar til juni. Det fremgår ligeledes af referaterne af møderne den 6. oktober, den 2. november og den 2. december 1982 (bilag 31, 32 og 33 til den generelle meddelelse), at producenterne sammenlignede den enkelte producents faktiske salg i den foregående måned med de teoretiske mål, der var beregnet i forhold til det faktiske salg i første halvår af 1982.

168 Kommissionen har videre anført, at Petrofina's deltagelse i udarbejdelsen af en kvoteordning for 1983 fremgår af, at selskabets navn er nævnt i to dokumenter (bilag 85 og 87 til den generelle meddelelse), som synes at være fra oktober eller november 1982, og hvori der for hver producent er angivet omsætning, forslag til markedsandele, gennemsnit, ønskede mængder og faktiske markedsandele. Disse oplysninger synes at være fremkommet ved edb-behandling.

169 Endvidere har Kommissionen gjort gældende, at det fremgår af et dokument af 8. december 1982 fra ICI (bilag 77 til den generelle meddelelse), at Petrofina deltog i udarbejdelsen af en kvoteordning for 1983. Dokumentet er et forslag fra Petrofina vedrørende kvoter i første kvartal af 1983. Det fremgår af dokumentet, at Petrofina henviste til, at selskabet skulle have en yderligere andel på 5% af produktionen på Feluy-anlægget, og at en beregnet årlig mængde på 37,5 kiloton svarede til 9,8 kiloton for første kvartal. Petrofina oplyste endvidere, at selskabet ville vende tilbage til dette punkt ved det følgende møde, idet det erkendte, at dets ønske ville indebære en reduktion af Monte's andel.

170 Endelig fremgår det ifølge Kommissionen af et internt dokument, der blev fundet hos Shell (bilag 90 til den generelle meddelelse), at der blev indgået en aftale for andet kvartal af 1983. Shell gav således i henhold til dette dokument sine nationale salgsselskaber ordre til at reducere deres salg, for at den kvote, der var tildelt Shell, kunne overholdes. Kommissionen har tilføjet, at referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse) viser, at der blev udvekslet oplysninger om salget i maj ved dette møde.

c) Rettens vurdering

171 Det bemærkes, at sagsøgeren fra marts 1982 til 30. september 1983 deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, hvorunder producenterne drøftede deres salgsmængder og udvekslede oplysninger herom. Det forhold, at visse af de oplysninger, der blev udvekslet, eventuelt er forkerte, er uden betydning, idet fejlene dels er mindre vigtige, dels kan skyldes Petrofina's ønske om at skjule de faktiske tal for at vildlede konkurrenterne.

172 Samtidig med, at Petrofina deltog i møderne, fremgår selskabets navn også af forskellige tabeller (bilag 71, 85 og 87 til den generelle meddelelse), hvis indhold klart viser, at de skulle anvendes til at fastlægge salgsmål. De fleste sagsøgere har i deres svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten indrømmet, at det ikke havde været muligt at opstille de tabeller, der blev fundet hos ICI, ATO og Hercules, på grundlag af statistikker fra Fides-systemet. ICI har i øvrigt i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) vedrørende en af disse tabeller oplyst, at »the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves« (»kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv«). Kommissionen lagde derfor med rette til grund, at oplysningerne i tabellerne var givet af Petrofina i forbindelse med de møder, selskabet deltog i.

173 Det forhold, at Petrofina stadigt forøgede sin markedsandel og systematisk overskred de kvoter, selskabet var blevet tildelt, er ikke bevis for, at sagsøgeren bevidst afstod fra at påtage sig forpligtelser i forhandlingerne vedrørende kvoter, idet ingen af forholdene synes at være omtalt på møderne, og sagsøgeren har således — selv om selskabet ikke respekterede de aftalte mål — alligevel givet indtryk af, at de respekterede dem.

174 For så vidt angår 1982, bemærkes, at det over for producenterne er gjort gældende, *at* de deltog i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteaftale for dette år, *at* de i forbindelse hermed gav meddelelse om deres ønskede salgsmængder, *at* de — da der ikke blev indgået en endelig aftale — ved møderne orienterede om deres månedlige omsætning i første halvår, som blev sammenlignet

med den procentvise andel af salget i det foregående år, og *at* de i andet halvår bestræbte sig på at begrænse deres månedlige salg til den procentvise markedsandel i årets første halvdel.

175 Der er ført bevis for de foranstaltninger, der blev truffet i første halvår af 1982, ved referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), hvori det anføres:

»To support the move a number of other actions are needed a) limit sales volume to some agreed prop. of normal sales.«

[»For at støtte prisforhøjelsen må der træffes en række andre foranstaltninger a) begrænse salget til en vis aftalt del af det normale salg.«]

At disse foranstaltninger blev gennemført, bekræftes af referatet af mødet den 9. juni 1982 (bilag 25 til den generelle meddelelse), der er vedlagt en tabel, hvori der for hver producent er angivet det faktiske tal (»actual«) for salget i januar til april 1982 sammenlignet med et teoretisk tal »based on 1981 av[erage] market share«, af referatet af mødet den 20.-21. juli 1982 (bilag 26 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden fra januar til maj 1982, og af referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden fra januar til juli 1982.

176 De foranstaltninger, der blev truffet for andet halvår af 1982, er bevist ved referatet af mødet den 6. oktober 1982 (bilag 31 til den generelle meddelelse), hvori det anføres: »In October this would also mean restraining sales to the Jan / June achieved market share of a market estimated at 100 kt« og »Performance against target in September was reviewed« (»I oktober vil dette indebære, at salget begrænses til den markedsandel, der blev opnået fra januar til juli, på grundlag af et forventet marked på 100 kt« og »De resultater, der var opnået i september, blev vurderet i forhold til målet«). Dette referat er vedlagt en tabel med overskriften »September provisional sales versus target [based on Jan-June market share applied to demand est(imated) at 120 Kt]« — [»Foreløbigt salg i september i forhold til målet (beregnet på grundlag af markedsandelen i januar til juni ud fra en forventet

efterspørgsel på 120 kt)«]. Det bekræftes af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), at disse foranstaltninger blev opretholdt. Referatet er vedlagt en tabel, hvori det faktiske salg i november 1982 (»Actual«) sammenlignes med teoretiske tal (»Theoretical«) beregnet på grundlag af »J-June % of 125 Kt«.

177 For så vidt angår de to halvår af 1982, finder Retten, at Kommissionen af det forhold, at der ved de regelmæssige møder var en gensidig kontrol af, at der blev gennemført et system med begrænsning af det månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode, med rette har udledt, at dette system var vedtaget af mødedeltagerne.

178 For så vidt angår 1983, bemærkes indledningsvis, at det fremgår af de dokumenter, Kommissionen har fremlagt (bilag 33, 77, 85 og 87 til den generelle meddelelse), *at* polypropylenproducenterne i slutningen af 1982 og begyndelsen af 1983 drøftede en kvoteordning for 1983, *at* sagsøgeren deltog i de møder, hvor disse drøftelser fandt sted, og *at* selskabet i denne forbindelse gav oplysninger om sit salg.

179 Sagsøgeren deltog således i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteordning for 1983.

180 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt forhandlingerne faktisk førte til et resultat med hensyn til de to første kvartaler af 1983, således som det anføres i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit, og 64. betragtning), bemærkes, at det fremgår af referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse), at sagsøgeren ved mødet oplyste sin omsætning i maj måned på samme måde som ni andre virksomheder. Endvidere anføres følgende i referatet af et internt møde i Shell-koncernen den 17. marts 1983 (bilag 90 til den generelle meddelelse):

»... and would lead to a market share of approaching 12% and well above the agreed Shell target of 11%. Accordingly the following reduced sales targets were set and agreed by the integrated companies.«

(»... og ville føre til en markedsandel, der nærmer sig 12% og ligger en del over Shell's aftalte mål på 11%. Følgende reducerede salgsmål blev fastsat af og aftalt med selskaberne i koncernen«).

De nye mængder er angivet og herefter anføres følgende:

»this would be 11.2 Pct of a market of 395 kt. The situation will be monitored carefully and any change from this agreed plan would need to be discussed beforehand with the other PIMS members«.

(»dette vil svare til 11,2% af et marked på 395 kt. Situationen følges nøje, og enhver ændring i den aftale plan skal først drøftes med de andre PIMS-medlemmer«).

181 Retten finder, at Kommissionen ved at sammenholde disse to dokumenter med rette har udledt, at forhandlingerne mellem producenterne førte til indførelse af en kvoteordning. Det interne notat fra Shell-koncernen viser således, at virksomheden anmodede sine nationale salgsselskaber om at begrænse deres salg, ikke for at begrænse Shell-koncernens samlede salgsmængde, men for at begrænse koncernens samlede markedsandel til 11%. En sådan begrænsning, der er udtrykt i form af markedsandel, kan kun forklares med, at der fandtes en kvoteordning. Endvidere indeholder referatet af mødet den 1. juni 1983 et yderligere indicium for en sådan ordning, idet formålet med udveksling af oplysninger om producenternes månedlige salg først og fremmest må være at kontrollere, at de påtagne forpligtelser overholdes.

182 Endelig bemærkes, at de 11% ikke kun optræder som Shell's markedsandel i selskabets interne notat, men også i to andre dokumenter: et internt notat fra ICI, hvori dette selskab anfører, at Shell foreslår denne andel for sig selv, Hoechst og ICI (bilag 87 til den generelle meddelelse), og et af ICI udarbejdet referat af et møde den 29. november 1982 mellem ICI og Shell, hvorunder nævnte forslag blev omtalt på ny (bilag 99 til den generelle meddelelse).

183 Det tilføjes, at Kommissionen med rette kunne antage, at de forskellige foranstaltninger til begrænsning af salget var led i en kvoteordning, idet disse havde samme formål, nemlig at begrænse presset på priserne som følge af udbudsoverskuddet.

184 Kommissionen findes herefter at have ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren fra marts 1982 var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om den begrænsning af deres månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode (indtil slutningen af 1982) og om de salgsmål for første halvår af 1983, som er nævnt i beslutningen, og som var led i en kvoteordning.

2. *Anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1*

A — Retlig kvalifikation

a) Den anfægtede retsakt

185 Det anføres i beslutningen (81. betragtning, første afsnit), at hele det kompleks af planer og ordninger, der blev vedtaget inden for rammerne af systemet med regelmæssige og institutionaliserede møder, må betragtes som en enkelt uafbrudt »aftale« efter artikel 85, stk. 1.

186 I den foreliggende sag deltog producenterne ved at tilslutte sig en fælles plan om at regulere priser og leverancer på polypropylenmarkedet i en overordnet rammeaftale, der blev udmøntet i en række mere detaljerede delaftaler, som blev udarbejdet fra tid til anden (beslutningen, 81. betragtning, tredje afsnit).

187 Det anføres videre i beslutningen (82. betragtning, første afsnit), at der ved den detaljerede udmøntning af den overordnede plan på mange områder blev opnået udtrykkelig enighed, som f.eks. ved de individuelle prisinitiativer og de årlige kvoteordninger. I nogle tilfælde nåede producenterne måske ikke til bred enighed om en definitiv ordning, f.eks. for så vidt angår kvoterne for 1981 og 1982. Deres vedtagelse af midlertidige foranstaltninger, herunder udveksling af oplysninger og sammenligningen af det faktiske månedlige salg med resultaterne i en tidligere re-

ferenceperiode, må dog ikke blot betragtes som en udtrykkelig aftale om at indføre og gennemføre sådanne foranstaltninger, men også som en stiltiende aftale om så vidt muligt at opretholde producenternes respektive stilling på markedet.

188 Endvidere anføres det i beslutningen, at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer, gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej (beslutningen, 83. betragtning, første afsnit).

189 Ifølge beslutningen (86. betragtning, første afsnit) måtte iværksættelsen af kartellet anses for en »aftale« i henhold til artikel 85, stk. 1, eftersom det var baseret på en fælles, detaljeret plan.

190 »Aftaler« og »samordnet praksis« er ifølge beslutningen (86. betragtning, andet afsnit) to forskellige begreber, men der kan være tilfælde, hvor der i en hemmelig forståelse indgår elementer af begge former for ulovligt samarbejde.

191 Det anføres videre, at »samordnet praksis« er en form for samarbejde mellem virksomheder, der — uden at have nået det stadium, hvor en egentlig aftale er indgået — bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et praktisk samarbejde (beslutningen, 86. betragtning, tredje afsnit).

192 Ifølge beslutningen (87. betragtning, første afsnit) blev det særskilte begreb »samordnet praksis« indføjet i Traktaten for at forhindre, at virksomheder omgår artikel 85, stk. 1, ved at foretage en form for konkurrencebegrænsende samordning, der ikke kan betragtes som en egentlig aftale, f.eks. ved forinden at underrette hinanden om, hvilken holdning de hver især vil indtage, således at hver enkelt part i sin kommercielle adfærd kan handle ud fra sin viden om, at konkurrenterne vil følge samme adfærd (jf. Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. s. 151).

193 Domstolen fastslog i dom af 16. december 1975 (forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie mod Kommissionen, Sml. s. 1663), at de kriterier for koordinering og samarbejde, som den har opstillet i sin praksis, og hvorefter det på ingen måde kræves, at der udarbejdes en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver virksomhed uafhængigt skal tage stilling til den politik, den vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (beslutningen, 87. betragtning, andet afsnit). En konkret adfærd kan således — som en form for »samordnet praksis« — være omfattet af artikel 85, stk. 1, selv om parterne ikke forinden er nået til enighed om en fælles plan, der fastlægger deres nærmere adfærd på markedet, men vedtager eller tilslutter sig samordnede foranstaltninger, der fremmer koordineringen af deres kommercielle adfærd (beslutningen, 87. betragtning, tredje afsnit, første pkt.).

194 Endvidere anføres det i beslutningen (87. betragtning, tredje afsnit, tredje pkt.), at det i et komplekst kartel desuden er muligt, at nogle producenter på et givet tidspunkt ikke giver udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der er vedtaget af de andre, men ikke desto mindre udtrykker generel støtte til den pågældende plan og indretter deres adfærd herefter. I visse henseender kan det vedvarende samarbejde og den vedvarende samordning mellem producenterne om gennemførelse af den overordnede plan derfor have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis (beslutningen, 87. betragtning, tredje afsnit, femte pkt.).

195 Betydningen af begrebet »samordnet praksis« beror således ifølge beslutningen (87. betragtning, fjerde afsnit) i mindre grad på en sondring mellem dette begreb og begrebet »aftale« end på en sondring mellem de former for samordning, der er omfattet af artikel 85, stk. 1, og den simple parallelle adfærd, der ikke er forbundet med nogen samordning. I denne sag er det derfor mindre væsentligt at fastslå samarbejdets præcise karakter.

196 Endelig anføres det i beslutningen (88. betragtning, første og andet afsnit), at de fleste af producenterne under den administrative procedure hævdede, at deres adfærd i forbindelse med de påståede prisinitiativer ikke beroede på nogen aftale efter artikel 85 (jf. 82. betragtning til beslutningen), og at der heller ikke ud fra deres adfærd var grundlag for at fastslå, at der var tale om en samordnet praksis. Dette begreb forudsætter ifølge producenterne »åbenlyse handlinger« på markedet, og i den foreliggende sag er der slet ikke tale om sådanne handlinger, da der aldrig blev udsendt prislister eller »målpriser« til kunderne. Dette argument afvises i beslutningen. Havde det i denne sag været nødvendigt at påberåbe sig beviser for en samordnet praksis, ville kravet om, at deltagerne skulle have taget visse skridt for at nå deres fælles mål, fuldt ud være opfyldt. De forskellige prisinitiativer er klart dokumenteret. Det kan heller ikke benægtes, at de enkelte producenter traf parallelle foranstaltninger for at iværksætte dem. De skridt, producenterne tog såvel individuelt som samlet, fremgår klart af det foreliggende bevismateriale: møddereferater, interne memoranda, instrukser og rundskrivelser til salgskontorer samt skrivelser til kunder. Det er helt irrelevant, om de »offentliggjorde« prislister. Prisinstrukserne er i sig selv ikke blot det bedste bevis for de foranstaltninger, de enkelte producenter traf for at virkeliggøre det fælles mål, men ud fra deres indhold og tidspunktet for deres udsendelse er de også bevis for en forståelse mellem dem.

b) Parternes anbringender

197 Sagsøgeren har indledningsvis anført, at Kommissionen har handlet i strid med ånden i og ordlyden af artikel 85, stk. 1, idet den ikke har påvist, at der forelå en aftale eller en samordnet praksis, men fandt det tilstrækkeligt at fastslå, at der forelå en »forståelse«. For så vidt angår kvalifikationen af overtrædelsen, kan det endvidere ifølge Petrofina konstateres, at Kommissionens argumentation konstant har ændret sig under sagens behandling, og afslutningsvis har Kommissionen fastslået, at den retlige kvalifikation af overtrædelsen er af underordnet betydning. Det er sagsøgerens opfattelse, at der skal sondres skarpt mellem »aftale« og »samordnet praksis« (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st.), og at det påhviler Kommissionen at føre bevis for, at betingelserne for, at der foreligger en af de to former for kartel, er opfyldt for sagsøgerens vedkommende.

198 En aftale forudsætter, at der mellem de deltagende parter faktisk er enighed om at påtage sig gensidige rettigheder og forpligtelser. Såfremt det ikke kan påvises, at parterne har haft til hensigt at påtage sig forpligtelser, kan deres hensigt først vurderes, når aftalen opfyldes. Sagsøgeren har udtrykkeligt bestridt at have deltaget i en aftale og har anført, at Kommissionen ikke har ført bevis for, at selskabet påtog sig at begrænse konkurrencen ved at deltage i aftaler, der var indgået i fællesskab.

199 Samordnet praksis forudsætter ifølge sagsøgeren, at virksomhederne faktisk har udvist en adfærd på markedet. Selv om man let kan forestille sig, at en samordnet praksis både har et konkurrencebegrænsende formål og en konkurrencebegrænsende virkning, synes en samordnet praksis vanskeligt at kunne have et konkurrencebegrænsende formål uden at have en konkurrencebegrænsende virkning. Der vil således ikke længere være tale om en »praksis«, men en stiltiende overenskomst, der falder inden for anvendelsesområdet for begrebet aftale. Da Kommissionen hævder, at der ikke nødvendigvis skal være en konkurrencebegrænsende virkning på markedet, vil det ifølge sagsøgeren føre til, at en virksomheds blotte deltagelse i møder mellem konkurrenter — uanset om den har til hensigt at deltage i konkurrencebegrænsende adfærd, og uanset at en sådan adfærd ikke er iværksat eller har virkninger på markedet — anses for samordnet praksis efter Traktatens artikel 85. Sagsøgeren har — med henvisning til Domstolens praksis (dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., forslaget til afgørelse, s. 177-180, og sag 49/69, BASF mod Kommissionen, Sml. s. 217, præmis 22-33, dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 567-576, dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Van Landewyck mod Kommissionen, Sml. s. 3125, forslaget til afgørelse, s. 3310, dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Pioneer mod Kommissionen, Sml. s. 1825, og dom af 3.7.1985, sag 243/83, Binon, Sml. s. 2015, præmis 17) og den amerikanske retspraksis vedrørende Sherman Act — anført, at følgende tre betingelser skal være opfyldt, for at der foreligger en samordnet praksis: 1) bevis for en parallel adfærd, der er fælles for flere virksomheder på markedet, 2) bevis for en fælles hensigt herom, som kan fremgå af en flerhed af forhold, men blot det, at en repræsentant for en virksomhed deltager i et møde, er ikke tilstrækkeligt, og 3) en sammenhæng mellem den konstaterede adfærd på markedet og virksomhedernes fælles hensigt. Kommissionen har i denne sag hverken bevist, at det påståede kartel har haft virkninger på markedet, at sagsøgeren har udvist en adfærd på markedet, hvoraf det fremgår, at selskabet deltog i en samordnet praksis, eller at sagsøgeren har tilsluttet sig et konkurrencebegrænsende formål.

200 Kommissionen skulle således ifølge sagsøgeren have påvist, at betingelserne for, at der foreligger enten en aftale eller en samordnet praksis, var opfyldt for sagsøgerens vedkommende. Dette har Kommissionen ikke gjort, idet den blot har fastslået, at der forelå en »hemmelig forståelse«, som har elementer fra begge begreber.

201 Kommissionen har derimod anført, at det er af underordnet betydning, om en forståelse eller et kartel retligt kvalificeres som en aftale eller en samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, og om dette samarbejde indeholder elementer fra det ene eller det andet. Kommissionen har i denne forbindelse anført, at

ordene »aftale« og »samordnet praksis« omfatter de forskellige typer af adfærd, hvorved konkurrenter påtager sig en gensidig begrænsning i deres handlefrihed på markedet med udgangspunkt i direkte eller indirekte kontakter mellem dem i stedet for helt selvstændigt at fastlægge deres fremtidige konkurrencepolitik.

202 Kommissionen har videre anført, at formålet med at anvende de forskellige begreber i artikel 85 er at forbyde enhver form for samarbejde og ikke at angive, at de skal behandles forskelligt. Det er derfor uden betydning at fastlægge, hvor skillelinjen skal drages mellem de forskellige begreber, der skal omfatte enhver form for forbudt adfærd. Grunden til, at begrebet »samordnet praksis« er medtaget i artikel 85, er, at bestemmelsen — ud over aftaler — skal omfatte de former for samarbejde, som kun er udtryk for en form for faktisk samordning eller praktisk samarbejde, men som alligevel kan virke konkurrencefordrejende (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 64-66).

203 Kommissionen har gjort gældende, at det fremgår af Domstolens praksis (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174), at hensigten er at forbyde enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet. Der kan således foreligge en samordnet praksis, allerede fordi der er kontakt mellem konkurrenter, selv om denne kontakt endnu ikke har givet sig udslag i nogen adfærd på markedet.

204 Det er Kommissionens opfattelse, at der er tale om samordnet praksis, når der er en samordning med det formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret i forhold til hinanden, også selv om der ikke er konstateret en faktisk adfærd på markedet. Det er i virkeligheden et spørgsmål om betydningen af ordet »praksis«. Kommissionen kan ikke støtte den opfattelse, at dette ord skal forstås snævert som »adfærd på markedet«. Efter Kommissionens opfattelse kan ved ordet forstås den blotte deltagelse i kontakter, når disse har til formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret.

205 Kommissionen har videre anført, at hvis det, for at der er tale om en samordnet praksis, er en forudsætning, at begge forhold foreligger — samordning og adfærd på markedet — vil mange former for praksis, som har til formål, men ikke nødvendigvis til følge at fordreje konkurrencen på det fælles marked, falde uden for artikel 85's anvendelsesområde. Dette fører således til, at man ophæver virkningen af en del af artikel 85. Hertil kommer, at sagsøgerens opfattelse ikke er i overensstemmelse med Domstolens praksis vedrørende begrebet samordnet praksis (dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 66, dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 26, og dom af 14.7.1981, sag 172/80, Züchner, Sml. s. 2021, præmis 14). Når der i disse domme i alle tilfælde nævnes praksis på markedet, er der ikke tale om det forhold, der udgør overtrædelsen — således som sagsøgeren har anført — men om det forhold, hvoraf der kan udledes en samordning. Ifølge Domstolens praksis kræves der ikke en faktisk adfærd på markedet. Det kræves kun, at virksomhederne har taget kontakt med hinanden på en sådan måde, at de giver afkald på den nødvendige selvbestemmelsesret. Den amerikanske retspraksis vedrørende Sherman Act går i samme retning.

206 Ifølge Kommissionen er det således ikke en nødvendig forudsætning for, at der foreligger en overtrædelse af artikel 85, at virksomhederne i deres praksis har gennemført det, de er blevet enige om. Gerningsindholdet i artikel 85, stk. 1, er fuldt ud realiseret, når virksomhederne har til hensigt at erstatte den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et samarbejde, og denne hensigt er udmøntet i en samordning, således at der ikke nødvendigvis efterfølgende skal være konstateret en vis adfærd på markedet.

207 For så vidt angår beviset, har Kommissionen heraf udledt, at aftalen og den samordnede praksis kan bevises ved hjælp af direkte eller indirekte beviser. Det er i denne sag ikke nødvendigt at benytte indirekte beviser, som f.eks. parallel adfærd på markedet, idet Kommissionen har direkte bevis for en hemmelig forståelse, navnlig i mødereferaterne.

208 Kommissionen har afslutningsvis konkluderet, at den var berettiget til at kvalificere den konstaterede overtrædelse principalt som en aftale og subsidiært, for så vidt der er behov herfor, som en samordnet praksis.

c) Rettens vurdering

209 Det bemærkes, at Kommissionen — i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført — har kvalificeret hvert af de forhold, der er påberåbt over for sagsøgeren, enten som aftale eller som samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår således af beslutningens 80. betragtning, andet afsnit, jf. 81. betragtning, tredje afsnit, og 82. betragtning, første afsnit, at Kommissionen principalt har kvalificeret hvert af forholdene som »aftale«.

210 Tilsvarende fremgår det af beslutningens 86. betragtning, andet og tredje afsnit, jf. 87. betragtning, tredje afsnit, og 88. betragtning, at Kommissionen subsidiært har kvalificeret de forskellige elementer i overtrædelsen som »samordnet praksis«, enten fordi det på grundlag af disse ikke kunne fastslås, at parterne forinden var nået til enighed om en fælles plan, der fastlagde deres nærmere adfærd på markedet, men dog at de havde vedtaget eller tilsluttet sig samordnede foranstaltninger, der skulle fremme koordineringen af deres politik, eller fordi det på grundlag af disse og som følge af kartellets komplekse karakter med hensyn til nogle af producenterne ikke kunne anses for bevist, at de på et givet tidspunkt havde givet udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der var vedtaget af de andre, men ikke desto mindre havde udtrykt generel støtte til den pågældende plan og indrettet deres adfærd herefter. Det konkluderes således i beslutningen, at det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelsen af den overordnede plan derfor i visse henseender kunne have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis.

211 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. s. 107, præmis 112, og dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 86). Kommissionen kunne derfor med rette anse enigheden mellem sagsøgeren og andre polypropylenproducenter, som der er ført tilstrækkeligt bevis for, og som omfattede fastsættelse af målpriser, foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, og foranstaltninger med henblik på at begrænse det månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode fra marts 1982 til udgangen af samme år samt salgsmål for første halvdel af 1983, for aftaler i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

212 Da Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at virkningerne af prisinitiativerne fortsatte til november 1983, er det med rette, at den fastslog, at overtrædelsen mindst vedvarede til november 1983. Det fremgår således af Domstolens praksis, at artikel 85 også finder anvendelse på aftaler, der ikke længere er i kraft, men som stadig har virkninger efter det tidspunkt, hvor de formelt er ophørt (dom af 3.7.1985, sag 243/83, a. st., præmis 17).

213 Med hensyn til definitionen af begrebet »samordnet praksis« henvises til Domstolens praksis, hvoraf fremgår, at de kriterier om koordination og samarbejde, som den tidligere har opstillet, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174).

214 Sagsøgeren har i denne sag deltaget i møder, der havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og der blev under møderne udvekslet oplysninger mellem konkurrenter om de priser, de ønskede på markedet, om deres forventede priser, om deres dækningspunkt, om de begrænsninger i salgsmængderne, de anså for nødvendige, om deres omsætning og om navne på kunder. Sagsøgeren har ved sin deltagelse i disse møder sammen med sine konkurrenter deltaget i en samordning med det formål at påvirke deres adfærd på markedet og at informere hinanden om, hvorledes den enkelte producent forventede at ville optræde på markedet.

215 Sagsøgerens formål var således ikke kun på forhånd at fjerne den usikkerhed, der var med hensyn til konkurrenternes fremtidige adfærd, men selskabet må nødvendigvis have taget hensyn — direkte eller indirekte — til de oplysninger, det fik ved disse møder, ved fastlæggelsen af den politik, det agtede at føre på markedet. På samme måde må selskabets konkurrenter — direkte eller indirekte — have taget

hensyn til de oplysninger, som sagsøgeren gav dem, vedrørende den adfærd, selskabet havde besluttet eller påtænkte at indtage på markedet, ved fastlæggelsen af den politik, de agtede at føre.

216 Det er således med rette, at Kommissionen — på grund af mødernes formål — subsidiært har kvalificeret de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, som sagsøgeren deltog i fra marts 1982 til september 1983, som samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

217 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen var berettiget til at fastslå, at der var tale om en enkelt overtrædelse, som i beslutningens artikel 1 kvalificeres som »en aftale og en samordnet praksis«, bemærkes, at den samordnede praksis, der er konstateret, og de indgåede aftaler på grund af deres sammenfaldende formål indgår som led i systemer med regelmæssige møder, fastsættelse af målpriser og kvoter.

218 Det må understreges, at disse systemer var led i de pågældende virksomheders bestræbelser på at nå et bestemt økonomisk mål, nemlig at fordreje den normale prisudvikling på polypropylenmarkedet. Det ville derfor være unaturligt at opdele denne sammenhængende adfærd, der havde ét formål, i forskellige særskilte overtrædelser. Sagsøgeren deltog således i flere år i et integreret hele med systemer, der tilsammen udgør en enkelt overtrædelse, og denne overtrædelse blev gradvis udmøntet dels i aftaler, dels i ulovlig samordnet praksis.

219 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ligeledes var berettiget til at kvalificere denne ene overtrædelse som »en aftale og samordnet praksis«, idet overtrædelsen samtidig indeholdt elementer, der må kvalificeres som »aftaler«, og elementer, som må kvalificeres som »samordnet praksis«. Da der er tale om en kompleks overtrædelse, må Kommissionens dobbelte kvalifikation i beslutningens artikel 1 forstås ikke som en kvalifikation, som forudsætter, at der samtidigt og kumulativt føres bevis for, at de faktiske omstændigheder hver for sig indeholder de elementer, der er forudsætningen for, at der foreligger en aftale og en samordnet praksis, men som en tilkendegivelse af, at der er tale om et kompleks, som indeholder faktiske

omstændigheder, hvoraf nogle er kvalificeret som aftaler og andre som samordnet praksis, jf. EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår ikke af denne bestemmelse, at der skal ske en specifik kvalifikation for en sådan kompleks overtrædelse.

220 Sagsøgerens anbringende må således forkastes.

B — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater

a) Den anfægtede retsakt

221 Det anføres i beslutningen (93. betragtning, første afsnit), at aftalen mellem producenterne var egnet til mærkbart at påvirke samhandelen mellem medlemsstater.

222 Der var ifølge beslutningen (93. betragtning, tredje afsnit) i den foreliggende sag tale om et meget omfattende samarbejde, der dækkede praktisk taget al handel i hele EF (og andre vesteuropæiske lande) med et vigtigt industriprodukt, og som derfor i sig selv kunne føre til, at samhandelen udviklede sig på en anden måde, end hvis aftalen ikke havde eksisteret. Det anføres videre i beslutningen (93. betragtning, fjerde afsnit), at da producenterne ved aftale fastsatte priserne på et kunstigt niveau i stedet for at overlade det til markedet selv at finde balancen, hæmmede de konkurrencen i hele Fællesskabet. Virksomhederne havde ikke længere noget øjeblikkeligt behov for at tilpasse sig til markedet og løse problemerne med den konstaterede overkapacitet.

223 Endelig anføres det i beslutningen (94. betragtning), at fastsættelsen af målpriser for hver enkelt medlemsstat, der dog måtte tilpasses til de herskende lokale forhold — hvilket blev drøftet i enkeltheder på nationale møder — må have fordrejet handelsmønstret og de virkninger, effektivitetsforskelle mellem de enkelte producenter ville have haft for priserne. Systemet med »kundeadministration«, der førte til, at kunderne blev ledt hen til bestemte navngivne producenter, forstærkede prisordningernes virkninger. Kommissionen har anerkendt, at producenterne ved fastsættelsen af kvoter og mål ikke foretog nogen nærmere specificering af den mængde, der måtte afsættes i det enkelte land eller den enkelte region. Selve eksistensen af en kvote eller et mål begrænsede imidlertid de muligheder, en producent rådede over.

b) Parternes anbringender

224 Sagsøgeren har anført, at det ikke er bevist, at selskabet deltog i en aftale, der kunne påvirke samhandelen mellem medlemsstater mærkbart. Selskabets deltagelse modbevises af Petrofina's sensationelle gennembrud i de fem år, selskabet var på polypropylenmarkedet i fem medlemsstater.

225 Kommissionen har hertil anført, at selv om det måtte anses for bevist, at Petrofina havde et sensationelt gennembrud på markedet i forskellige medlemsstater, kunne Kommissionen alligevel fastslå, at handelen mellem staterne og konkurrencestrukturen blev påvirket, idet kartellet nødvendigvis har drejet samhandelen i en anden retning, end den ellers ville have taget (Domstolens dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 172).

c) Rettens vurdering

226 Det bemærkes, at i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, er Kommissionen ikke forpligtet til at påvise, at selskabets deltagelse i en aftale eller samordnet praksis har haft en mærkbar virkning på samhandelen mellem medlemsstater. I henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er det således tilstrækkeligt, at aftaler og samordnet praksis, der er konkurrencebegrænsende, kan påvirke handelen mellem medlemsstater. Det må i denne forbindelse fastslås, at de konstaterede konkurrencebegrænsninger kunne dreje handelsstrømmene bort fra den retning, de ellers ville have taget (Domstolens dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 172).

227 Heraf følger, at Kommissionen i 93. og 94. betragtning til beslutningen har ført tilstrækkeligt bevis for, at den overtrædelse, sagsøgeren deltog i, kunne påvirke handelen mellem medlemsstater, og det er ikke nødvendigt, at Kommissionen påviser, at sagsøgerens deltagelse i sig selv har påvirket samhandelen mellem medlemsstater.

228 Sagsøgerens anbringende må derfor forkastes.

C — Kollektivt ansvar

a) Den anfægtede retsakt

229 Det anføres i beslutningen (83. betragtning, første afsnit), at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer, gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej. I alle tilfælde var den normale praksis, at de producenter, der ikke var til stede, blev underrettet om, hvad der var blevet vedtaget på møderne. Alle de virksomheder, som beslutningen er rettet til, deltog i udformningen af generelle planer og detaljerede drøftelser, og deres lejlighedsvise fravær fra bestemte møder (eller for Shell's vedkommende fra alle plenarmøder) har ingen indflydelse på omfanget af deres deltagelse i overtrædelsen.

230 Det tilføjes i beslutningen (83. betragtning, andet afsnit), at det centrale punkt i den foreliggende sag er, at producenterne i en lang årrække gik sammen om at nå et fælles mål, og hver enkelt deltager måtte tage ansvaret ikke blot for den direkte rolle, de selv spillede heri, men også for aftalen som helhed. Omfanget af hver enkelt producents deltagelse kan derfor ikke fastslås på grundlag af den periode, for hvilken der foreligger prisinstrukser fra den pågældende producent, men kun på grundlag af hele det tidsrum, hvor vedkommende deltog i den fælles plan.

231 Dette gælder også for Anic og Rhône-Poulenc, der trak sig ud af polypropylenmarkedet, før Kommissionen begyndte undersøgelsen. Fra disse to virksomheder foreligger der ingen prisinstrukser til salgskontorer overhovedet. Deres deltagelse i møderne og i mængdemål- og kvoteordningerne kan imidlertid fastslås på grundlag af det foreliggende bevismateriale. Aftalen må betragtes som en helhed, og der er ført bevis for deres deltagelse, også selv om der ikke blev fundet prisinstrukser fra dem (beslutningen, 83. betragtning, tredje afsnit).

b) Parternes anbringender

232 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen har gjort det umuligt for selskabet at varetage sine interesser ved at pålægge det et kollektivt ansvar. Kommissionen har således anført, at »hver enkelt deltager måtte tage ansvaret ikke blot for den direkte rolle, de selv spillede heri, men også for aftalen som helhed« (beslutningen, 83. betragtning, andet afsnit), men Kommissionen var imidlertid forpligtet til at føre bevis for, at alle betingelserne for, at der foreligger en overtrædelse i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, var opfyldt for sagsøgerens vedkommende. Kommissionen har herved pålagt sagsøgeren et generelt og kollektivt ansvar for andre producenters adfærd.

233 Kommissionen har anført, at den har ført bevis for, at alle betingelserne for, at der foreligger en overtrædelse, var opfyldt for sagsøgerens vedkommende, og at den således ikke har pålagt selskabet ansvar for andre producenters adfærd.

c) Rettens vurdering

234 Det fremgår af Rettens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, at den har ført tilstrækkeligt bevis for, at betingelserne for, at den overtrædelse foreligger, der i beslutningen er gjort gældende over for sagsøgeren, er opfyldt for selskabets vedkommende, og der er således ikke pålagt selskabet ansvar for andre producenters adfærd.

235 Det bemærkes i denne forbindelse, at beslutningens 83. betragtning, andet og tredje afsnit, ikke er i modstrid med dette, idet det heri navnlig begrundes, hvorfor Kommissionen mener, at den har ført tilstrækkeligt bevis for overtrædelsen med hensyn til virksomheder, hvor den ikke har fundet prisinstrukser for hele den periode, hvori de deltog i systemet med regelmæssige møder.

236 Anbringendet må derfor forkastes.

3. *Sammenfatning*

237 Det følger af det anførte, at der med Kommissionens bevismæssige konstateringer vedrørende sagsøgeren ikke er ført tilstrækkeligt bevis med hensyn til perioden fra begyndelsen af 1980 til marts 1982, og beslutningens artikel 1 må derfor annulleres, for så vidt det heri fastslås, at sagsøgeren deltog i overtrædelsen i denne periode. Sagsøgerens øvrige anbringender vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, i den anfægtede retsakt må forkastes.

**Begrundelsen**

1. *Utilstrækkelig begrundelse*

238 Sagsøgeren har anført, at beslutningen på grund af sin generelle karakter er utilstrækkeligt begrundet, idet der ikke tages stilling til de særlige argumenter, Petrofina har fremført, navnlig med hensyn til det forhold, at der ikke foreligger prisinstrukser fra selskabet, at det ikke deltog i nogen form for kvoteordning, og at det kun deltog som observatør i møderne.

239 Kommissionen har anført, at en tilbagevisning af dette anbringende forudsætter en gennemgang af beslutningens materielle begrundelse, som allerede er foretaget som led i dens argumentation vedrørende beviset for overtrædelsen.

240 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering af Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, i den anfægtede retsakt, at Kommissionen fuldt ud har taget hensyn til sagsøgerens argumenter, som går ud på, at der ikke foreligger prisinstrukser fra selskabet, at det ikke deltog i nogen form for kvoteordning, og at det kun deltog som observatør i møderne. Kommissionen har som allerede anført med rette forkastet disse argumenter, navnlig i beslutningens 83. betragtning, andet afsnit, sidste pkt., 52. og følgende betragtninger og 84. betragtning, første afsnit. Anbringendet må derfor forkastes.

2. *Selvmodsigende begrundelse*

241 Sagsøgeren har anført, at beslutningens begrundelse på to punkter er selvmodsigende. For det første har Kommissionen i hvert fald implicit erkendt, at den enten skal føre bevis for en formel enighed om en konkurrencebegrænsende plan eller en adfærd på markedet, hvorved en sådan plan gennemføres, men Kommissionen har hverken ført bevis for det ene eller det andet forhold og modsiger sig selv, når det i beslutningen (85. betragtning, andet afsnit) anføres, »At der var tilfælde, hvor en producent i sin prispolitik blev omtalt som 'oprørsk' eller 'undergravende', når han søgte at øge sin markedsandel på bekostning af de andre (og undertiden blev afkrævet en forklaring på sin opførsel af disse), afsvækker ikke de meget omfattende beviser for, at der fandtes en fælles plan om at regulere markedet«. Denne selvmodsigende begrundelse er navnlig vigtig for Petrofina, idet selskabet af de andre producenter blev betegnet som urostifter, når det havde optrådt aggressivt på markedet. For det andet modsiger Kommissionen sig selv, når den først anerkender, at Petrofina ikke har givet prisinstrukser (beslutningens 45. betragtning, andet afsnit), og dernæst påstår, at alle producenter fremsendte prisinstrukser til deres salgskontorer, og at disse prisinstrukser viser, at prisinitiativerne blev iværksat (beslutningens 90. betragtning).

242 Kommissionen har anført, at en tilbagevisning af dette anbringende forudsætter en gennemgang af beslutningens materielle begrundelse, som allerede er foretaget som led i dens argumentation vedrørende beviset for overtrædelsen.

243 Det bemærkes, at sagsøgerens argument beror på en læsning af beslutningen, hvorved visse begrundelser heri på en forkert måde udsondres. Beslutningen udgør derimod en helhed, og hver begrundelse må læses i lyset af de øvrige begrundelser, for at de øjensynlige modsigelser i beslutningen kan fjernes.

244 Endvidere fremgår det af Rettens vurdering vedrørende beviset for overtrædelsen, at begrundelserne ikke er selvmodsigende, og anbringedet må derfor forkastes.

3. *Forkert begrundelse*

245 Sagsøgeren har anført, at beslutningens begrundelse er forkert, idet Kommissionen heri har udtalt, at: »Selve eksistensen af en kvote eller et mål [imidlertid] begrænsede de muligheder, en producent rådede over« (94. betragtning til beslutningen), mens Petrofina har forklaret, at selskabet ved en afgjort konkurrencepræget adfærd fik et sensationelt gennembrud på markedet i referenceperioden.

246 Kommissionen har anført, at den allerede har tilbagevist dette anbringende i sin argumentation vedrørende beviset for overtrædelsen.

247 Det bemærkes, at som Retten allerede har udtalt, kunne de konstaterede konkurrencebegrænsninger påvirke handelen mellem medlemsstater. Der er således ikke tale om en forkert begrundelse. Anbringendet må derfor forkastes.

**Bøden**

248 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen i beslutningen har tilsidesat artikel 15 i forordning nr. 17, idet den ikke i tilstrækkeligt omfang har taget hensyn til overtrædelsens varighed og grovhed.

1. *Overtrædelsens varighed*

249 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved udmålingen af bøden ikke har bedømt varigheden af selskabets deltagelse i overtrædelsen korrekt. Denne periode er væsentlig kortere, navnlig fordi selskabets deltagelse var ophørt, da Kommissionen foretog kontrolundersøgelserne, og ophørte ikke først i november 1983.

250 Kommissionen har anført, at den ved udmålingen af bøden korrekt har taget hensyn til overtrædelsens varighed.

251 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende beviset for overtrædelsen, at varigheden af den overtrædelse, der er fastslået, for så vidt angår sagsøgeren, er kortere end antaget i beslutningen, idet den begyndte i marts 1982 og ikke i begyndelsen af 1980. Det fremgår imidlertid ligeledes af Rettens vurdering, at Kommissionen med rette har lagt til grund, at overtrædelsen varede til november 1983.

252 Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, bør derfor af denne grund nedsættes.

2. *Overtrædelsens grovhed*

A — Sagsøgerens begrænsede rolle

253 Sagsøgeren har anført, at overtrædelsen ikke var så grov, som Kommissionen hævder, idet selskabet kun deltog i møderne som en passiv observatør med det ønske at få oplysninger om markedsforholdene. Selskabet har aldrig haft til hensigt at tilslutte sig en konkurrencebegrænsende adfærd eller træffe foranstaltninger med henblik på den praktiske gennemførelse heraf, hvilket fremgår af, at andre producenter betegnede selskabets adfærd som oprørsk.

254 Kommissionen har anført, at karteldeltagernes handlemåde var udtænkt og forsætlig, at kartellet havde en særlig alvorlig karakter (horisontal prisfastsættelse og markedsdeling) og omfattede næsten alle Fællesskabets polypropylenproducenter, således at det havde en betydelig magt. Selv om det anses for bevist, at Petrofina deltog passivt, kan dette forhold ikke medføre, at bøden bortfalder. Domstolen har således ifølge Kommissionen anerkendt, at enhver konkret deltagelse i en overtrædelse er tilstrækkelig til at pålægge en bøde — også selv om der er tale om en passiv adfærd, der letter gennemførelsen af overtrædelsen (dom af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, BMW Belgium mod Kommissionen, Sml. s. 2435, præmis 49 ff., og dom af 1.2.1978, sag 19/77, Miller International Schallplatten mod Kommissionen, Sml. s. 131, præmis 18). For så vidt angår udmålingen af bøden, har Kommissionen anført, at den i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet har taget hensyn til sagsøgerens rolle i samarbejdet (109. betragtning til beslutningen).

255 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende beviset for overtrædelsen, at Kommissionen korrekt har ført bevis for sagsøgerens rolle i overtrædelsen fra marts 1982, og at Kommissionen derfor i beslutningen med rette fandt, at der ikke var ført bevis for, at denne rolle var af passiv karakter.

256 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

B — Kriterierne til udmåling af bøderne ikke konkrete

257 Sagsøgeren har anført, at det fremgår af Domstolens praksis (dom af 15.7.1970, sag 45/69, Boehringer Mannheim mod Kommissionen, Sml. s. 153, præmis 55 ff., dom af 8.11.1983, forenede sager 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, IAZ mod Kommissionen, Sml. s. 3369, præmis 50 ff., og dom af 10.12.1985, forenede sager 240/82-242/82, 261/82, 262/82, 268/82 og 269/82, Stichting Sigarettenindustrie mod Kommissionen, Sml. s. 3831, præmis 100), at Kommissionen skal angive de nøjagtige kriterier, der er anvendt ved udmålingen af den bøde, der er pålagt den enkelte virksomhed. Kommissionen skal nødvendigvis konkret angive både de forhold, der er afgørende for, at der foreligger en overtrædelse, og de kriterier, der er anvendt ved fastsættelsen af bøden. Kommissionen er i denne sag ikke fremkommet med nogen angivelse herom, men har derimod anerkendt, at fastsættelsen af den enkelte bøde er sket på grundlag af en række, i mange tilfælde ikke målbare faktorer, og at den derfor ikke præcist kunne angive, hvorledes de enkelte faktorer præcist er indgået i fastsættelsen. Da Kommissionen ikke kunne fastsætte bøderne ud fra den konkurrencebegrænsende virkning på markedet, kunne den kun henvise til overtrædelsens grovhed og beskrev ikke nærmere denne, da den uden at henvise til andre objektive kriterier fastsatte de største bøder, den nogen sinde har pålagt. Denne fremgangsmåde er uforenelig med retssikkerhedsprincippet og nærmer sig det vilkårlige, idet det ikke kan efterprøves, om der er det nødvendige forhold mellem omfanget af den enkeltes medvirken til overtrædelsen og pålæggelsen af en forholdsmæssig og rimelig bøde. Det var så meget mere vigtigt, at kriterierne blev gjort konkrete, idet Kommissionen selv har understreget, at de betydelige bøder i denne sag var begrundet i overtrædelsens særligt grove karakter.

258 Sagsøgeren har videre anført, at Kommissionen i denne sag navnlig burde have taget hensyn til de meget betydelige tab, selskabet led, det forhold, at der ikke foreligger prisinstrukser fra selskabet, forskellene mellem selskabets salgspriser og

de påståede »målpriser«, selskabets sensationelle gennembrud på markedet, omfanget af de foretagne investeringer og selskabets lille andel af polypropylenmarkedet.

259 Kommissionen har anført, at den ved pålæggelse af sanktionerne i denne sag har handlet i overensstemmelse med sin faste politik og de principper, Domstolen har fastlagt med hensyn til bøder. Fra 1979 har det været dens politik at sikre overholdelsen af konkurrenceregler ved at pålægge mere byrdefulde sanktioner, navnlig med hensyn til de former for overtrædelser, der er klart definerede i konkurrenceretten, og særligt grove overtrædelser som den foreliggende med henblik på at øge sanktionernes præventive virkning. Denne politik er anerkendt af Domstolen (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., præmis 106 og 109), som i flere tilfælde har udtalt, at der ved fastsættelsen af sanktioner skal tages hensyn til en lang række faktorer (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., præmis 120, og dom af 8.11.1983, forenede sager 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, a. st., præmis 52).

260 Kommissionen er i særlig grad egnet til at foretage en sådan vurdering, som kun kan tilsidesættes, hvis der foreligger en væsentlig faktisk eller retlig vildfarelse. Endvidere har Domstolen fastslået, at Kommissionen efter sagernes karakter kan foretage en forskellig vurdering af de sanktioner, den anser for nødvendige, også selv om de forhold, der foreligger i de forskellige sager, er sammenlignelige (dom af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, a. st., præmis 53, og dom af 9.11.1983, sag 322/81, a. st., præmis 111 ff.).

261 Kommissionen har endvidere anført, at den ved bødefastsættelsen har taget hensyn til generelle kriterier, der er beskrevet i 108. betragtning til beslutningen, og individuelle kriterier, som er beskrevet i 109. betragtning til beslutningen. Førstnævnte kriterier er anvendt til at fastsætte bødens samlede størrelse, mens det med de sidstnævnte har været muligt for Kommissionen at fordele denne bøde rimeligt og forholdsmæssigt mellem de berørte producenter. De generelle kriterier har på grund af deres karakter ikke kunnet gøres konkrete. I øvrigt har Kommissionen taget hensyn til de forhold, som Petrofina i denne forbindelse har fremført. For så vidt angår de individuelle kriterier, mener Kommissionen, at den har besvaret de argumenter, Petrofina har fremført. Denne fremgangsmåde er godkendt af Domstolen (dom af 15.7.1970, sag 45/69, a. st., præmis 55).

262 Det bemærkes, at Kommissionen ved fastsættelsen af den bøde, der er pålagt sagsøgeren, dels har fastlagt kriterier for fastsættelse af det generelle niveau for de bøder, der er pålagt de af beslutningen berørte virksomheder (108. betragtning til beslutningen), dels har fastlagt kriterier med henblik på at foretage en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed (109. betragtning til beslutningen).

263 Retten finder, at de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, fuldt ud begrunder det generelle bødeniveau, som er anvendt over for de virksomheder, beslutningen er rettet til. Der henvises i denne forbindelse specielt til, at overtrædelsen af Traktatens artikel 85, stk. 1, navnlig litra a), b) og c), var åbenbar, hvilket polypropylenproducenterne, der handlede forsætligt og i dybeste hemmelighed, ikke var uvidende om.

264 Retten finder ligeledes, at de fire kriterier, der er nævnt i 109. betragtning, er relevante og tilstrækkelige som grundlag for en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed.

265 For så vidt angår de forhold, som Kommissionen efter sagsøgerens opfattelse burde have taget hensyn til, bemærkes, at Kommissionen ikke var forpligtet til at præcisere, hvorledes den havde taget hensyn til de betydelige tab, som producenterne havde lidt på polypropylenmarkedet, og som navnlig skyldtes omfanget af de foretagne investeringer, til de påståede forskelle mellem sagsøgerens salgspris og de fastsatte målpriser eller til selskabets sensationelle gennembrud på polypropylenmarkedet, idet det drejer sig om forhold, som er indgået i fastsættelsen af det generelle bødeniveau, som Retten har anset for rimeligt.

266 For så vidt angår det forhold, at der ikke skulle foreligge prisinstrukser fra sagsøgeren, fremgår det af Rettens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer med hensyn til overtrædelsen, at det ikke er bevist, at instrukserne ikke foreligger, og Kommissionen skulle derfor ikke tage hensyn hertil ved fastsættelsen af bøden.

267 Med hensyn til, at der ikke skulle være taget hensyn til Petrofina's lille andel af polypropylenmarkedet, bemærkes, at sagsøgerens argumentation, hvorefter selskabet ikke kunne øve indflydelse på markedet, må forkastes. Det er således ikke afgørende, om sagsøgerens deltagelse kunne øve indflydelse på markedet, men om den overtrædelse, som selskabet deltog i, kunne øve indflydelse på markedet. Retten har i denne forbindelse fastslået, at Kommissionen blandt de kriterier, der er anvendt ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau, med rette har medtaget det forhold, at de virksomheder, der deltog i overtrædelsen, besad næsten hele markedet, hvilket klart viser, at den overtrædelse, de i fællesskab har begået, må have haft indflydelse på markedet. For så vidt sagsøgerens argumentation tilsigter at påvise, at Kommissionen ikke har taget hensyn til selskabets relative betydning på polypropylenmarkedet, må den også forkastes, idet Kommissionen i 109. betragtning til beslutningen har anført, at den ved udmålingen af de bøder, der er pålagt de enkelte virksomheder, har taget hensyn til deres respektive leverancer af polypropylen inden for Fællesskabet. Sagsøgeren har ikke med hensyn til dette kriterium anfægtet den måde, hvorpå det er anvendt på selskabet.

268 Hvad angår de to første kriterier, der er nævnt i 109. betragtning til beslutningen, nemlig den rolle, virksomhederne hver især spillede i samarbejdet, og det tidsrum, hvori de deltog i overtrædelsen, bemærkes, at da begrundelserne med hensyn til fastsættelsen af bøderne må ses i sammenhæng med alle beslutningens begrundelser, har Kommissionen i tilstrækkelig grad redegjort for, hvorledes der konkret vedrørende sagsøgeren er taget hensyn til disse kriterier.

269 For så vidt angår de sidste kriterier, nemlig producenternes respektive leverancer af polypropylen inden for Fællesskabet og deres omsætning, finder Retten på grundlag af de tal, den har anmodet Kommissionen om, og hvis rigtighed sagsøgeren ikke har bestridt, at disse kriterier ikke er anvendt på en urimelig måde ved udmålingen af den bøde, der er pålagt sagsøgeren, i forhold til de bøder, der er pålagt andre producenter.

270 Sagsøgerens anbringende må derfor forkastes.

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkninger

271 Sagsøgeren har anført, at det følger af en almindelig retsgrundsætning, at grovheden af en overtrædelse altid beror på dens virkninger. Dette princip bekræftes af Domstolens praksis vedrørende bøder i kartelsager (dom af 15.7.1970, sag 41/69, a. st., præmis 175 ff., og sag 45/69, a. st., præmis 52 ff., dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., dom af 1.2.1978, sag 19/77, a. st., dom af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461, dom af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, a. st., dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., dom af 8.11.1983, forenede sager 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, a. st., præmis 42 ff., dom af 9.11.1983, sag 322/81, a. st., dom af 10.12.1985, forenede sager 240/82-242/82, 261/82, 262/82, 268/82 og 269/82, a. st., præmis 89 ff.). Kommissionen har i denne sag ikke påvist, at kartellet har haft virkning på markedet, og har endog udtrykt tvivl herom. Endvidere har den ikke forkastet de økononometriske undersøgelser, Petrofina har fremlagt, og som viser, at kartellet ikke har haft nogen virkning. Den pålagte bøde er derfor for stor.

272 Kommissionen har anført, at den ved fastsættelsen af bøden har taget hensyn til, at formålet med kartellet ikke fuldt ud blev nået, selv om den ikke var forpligtet hertil på grund af kartellets konkurrencebegrænsende formål.

273 Det bemærkes, at Kommissionen har sondret mellem to former for virkninger forårsaget af overtrædelsen. Den første form går ud på, at producenterne — efter de møder, hvor der blev fastsat målpriser — gav deres salgsafdelinger instruktion om at iværksætte dette prisniveau, således at »målpriserne« var udgangspunkt for prisforhandlinger med kunderne. Kommissionen fastslog med rette på grundlag heraf, at alt tyder på, at aftalen påvirkede konkurrenceforholdene mærkbart (beslutningens 74. betragtning, andet afsnit, med henvisning til 90. betragtning). Den anden form for virkninger går ud på, at en sammenligning mellem udviklingen i fakturerede priser med de målpriser, der blev fastsat i forbindelse med konkrete prisinitiativer, bekræfter rigtigheden af den fremstilling, som er givet i de papirer, der blev fundet hos ICI og andre producenter angående gennemførelsen af prisinitiativerne (beslutningens 74. betragtning, sjette afsnit).

274 Retten finder, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for den første form for virkninger på grundlag af de talrige prisinstrukser, som producenterne gav, og som

svarer til hinanden og til de målpriser, der blev fastsat ved møderne. Disse priser skulle afgjort tjene som grundlag for prisforhandlinger med kunderne.

275 Dette påvirkes ikke af, at Kommissionen kun fandt én prisinstruks fra sagsøgeren, der direkte gengiver resultatet af et møde, hvori selskabet deltog, idet de virkninger, Kommissionen har taget hensyn til ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau, ikke er virkninger af den faktiske adfærd, som en bestemt virksomhed påstås at have udvist, men derimod virkningerne af den samlede overtrædelse, som virksomheden deltog i sammen med andre.

276 For så vidt angår den anden form for virkninger, bemærkes for det første, at Kommissionen ikke havde grund til at betvivle rigtigheden af de undersøgelser, som producenterne selv gennemførte ved deres møder (jf. bl.a. referatet af møderne den 21. september, den 6. oktober, den 2. november og den 2. december 1982, bilag 30-33 til den generelle meddelelse), og som viste, at de målpriser, der var fastlagt ved møderne, i stor udstrækning var gennemført på markedet. Endvidere bemærkes, at selv om Coopers og Lybrand's gennemgang og de økonomiske analyser, som er udført på nogle af producenternes anmodning, måtte vise, at de undersøgelser, som producenterne selv gennemførte ved møderne, var forkerte, ville dette ikke føre til en nedsættelse af bøden, idet Kommissionen i beslutningens 108. betragtning, sidste led, har angivet, at den som formildende omstændighed har taget hensyn til, at prisinitiativerne kun delvis virkede efter hensigten, og at der i sidste instans ikke fandtes foranstaltninger, hvorved en producent kunne tvinges til at overholde kvoterne eller andre ordninger.

277 De begrundelser i beslutningen, der vedrører fastsættelsen af bøden, må ses i sammenhæng med de øvrige begrundelser i beslutningen, og på grundlag heraf må det fastslås, at Kommissionen med rette fuldt ud har taget hensyn til den første form for virkninger og til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har angivet, i hvilken udstrækning Kommissionen har undladt at tage tilstrækkeligt hensyn til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger som en formildende omstændighed.

278 Anbringendet må således forkastes.

D — Utilstrækkelig begrundelse

279 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved fastsættelsen af bøden ikke har taget stilling til selskabets argumenter, der går ud på, *at* selskabet deltog i møderne ud fra et ønske om at fremme konkurrencen, *at* det fastsatte sine priser ud fra konkurrencemæssige hensyn, *at* det havde et sensationelt gennembrud på markedet, *at* selskabet aldrig fungerede som »kundeadministrator« eller »participant«, og *at* selskabet efter bedste evne bidrog til at oplyse sagen. Der burde ved fastsættelsen af bødeniveauet være taget hensyn til alle disse forhold, og det burde fremgå af beslutningen, hvorledes dette var sket.

280 Kommissionen har anført, at Petrofina kun på ny har henvist til allerede kendte argumenter og påberåbt sig forhold, som Kommissionen allerede har taget hensyn til ved udmålingen af den pålagte bøde.

281 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer, at de argumenter, som Kommissionen ifølge sagsøgeren med urette har undladt at tage stilling til, med hensyn til de faktiske forhold er ubegrundede.

282 For så vidt angår det sidste argument, som sagsøgeren har fremført, bemærkes, at det fremgår af en samlet læsning af beslutningen, at sagsøgeren ikke var blandt de meget få producenter, der samarbejdede ved kontrolundersøgelsen, og som der er henvist til i beslutningens 109. betragtning, sidste afsnit, og at det er korrekt, at det forholder sig således, idet sagsøgeren ikke medvirkede til at oplyse sagen ud over, hvad selskabet er forpligtet til i henhold til fællesskabsretten.

283 Anbringendet må derfor forkastes.

E — Selvmodsigende begrundelse

284 Sagsøgeren har anført, at det er selvmodsigende, når det i beslutningen anføres, dels at Kommissionen har taget hensyn til den rolle, virksomhederne hver især spillede i samarbejdet, længden af det tidsrum, hvori de deltog i overtrædelsen, deres respektive leverancer af polypropylen inden for Fællesskabet og deres omsætning (109. betragtning, første afsnit), dels at Kommissionen ikke fandt, at der kunne foretages nogen særlig sondring mellem producenterne på grundlag af omfanget af den enkelte producents engagement i de vedtagne ordninger (109. betragtning, sjette afsnit).

285 Retter finder, at der må sondres mellem den rolle, virksomhederne hver især spillede i samarbejdet, og omfanget af virksomhedernes deltagelse i de vedtagne ordninger. Det første punkt vedrører de dele af overtrædelsen, som virksomhederne deltog i, mens det andet punkt vedrører intensiteten af deres deltagelse i disse dele.

286 De to begrundelser i beslutningen er således ikke selvmodsigende, og anbringendet må derfor forkastes.

F — Lighedsgrundsætningen

287 Sagsøgeren har anført, at beslutningen er i strid med rimelighedsprincippet og forbuddet mod forskelsbehandling, idet Amoco og BP på den ene side og sagsøgeren på den anden side behandles forskelligt. Det forhold, at Petrofina — i øvrigt passivt — deltog i møderne i modsætning til de to andre virksomheder, kan ikke i sig selv begrunde, at de behandles forskelligt. Endvidere kan Kommissionen ikke påstå, at sagsøgeren bevidst har haft til hensigt at begrænse konkurrencen, mens den på grundlag af det samme bevismateriale ikke fandt, at Amoco og BP havde en sådan retsstridig hensigt.

288 Kommissionen har anført, at det forhold, at Amoco og BP på den ene side og sagsøgeren på den anden side er blevet behandlet forskelligt, skyldes, at de to førstnævnte virksomheder ikke deltog i møderne, og Kommissionen havde således ikke i forhold til disse tilstrækkelige indicier til at bevise, at de bevidst havde til hensigt at begrænse konkurrencen.

289 Det bemærkes, at en betingelse for, at lighedsgrundsætningen kan anses for tilsidesat, er, at sammenlignelige forhold er blevet behandlet forskelligt. I det foreliggende tilfælde er forholdene for Petrofina på den ene side og for Amoco og BP på den anden side imidlertid ikke sammenlignelige, idet de sidstnævnte ikke deltog i regelmæssige møder for polypropylenproducenter. Kommissionen kunne derfor lovligt skønne, at den ikke havde tilstrækkeligt bevis for, at disse producenter havde deltaget i en samordning med et konkurrencebegrænsende formål, men at den havde det for sagsøgerens vedkommende. I henhold til beslutningen var det grundlæggende bevis, at der forelå en sådan samordning. Retten finder derfor, at forskellen i de nævnte virksomheders og sagsøgerens situation begrunder, at de er blevet behandlet forskelligt.

290 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

291 Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, findes herefter at være rimelig under hensyn til grovheden af den overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, som det kan fastslås, at sagsøgeren har begået, men bøden nedsættes til halvdelen, idet overtrædelsen havde en kortere varighed. Selv om overtrædelsen med hensyn til varigheden er nedsat med mere end halvdelen (26 måneder ud af 47 måneder), havde overtrædelsen imidlertid en meget stor intensitet i de resterende 21 måneder.

## Sagens omkostninger

292 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Retten kan imidlertid i henhold til artikel 87, stk. 3, fordele sagens omkostninger eller be-

stemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Da der delvis er givet sagsøgeren medhold, og da begge parter har nedlagt påstand om, at den anden tilpligtes at betale sagens omkostninger, bærer hver part sine omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Første Afdeling)

**1) Artikel 1, tredje led, i Kommissionens beslutning af 23. april 1986 (IV/31.149 — polypropylen, EFT L 230, s. 1) annulleres, for så vidt det heri fastslås, at Petrofina deltog i overtrædelsen fra 1980 til marts 1982.**

**2) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, fastsættes til 300 000 ECU, svarende til 13 153 050 BFR.**

**3) I øvrigt frifindes sagsøgte.**

**4) Hver part bærer sine omkostninger.**

Cruz Vilaça Schintgen

Edward Kirschner Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. oktober 1991.

H. Jung
Justitssekretær

J. L. Cruz Vilaça
Præsident